

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANKARA'NIN GELENEKSEL EĞLENCELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Reyhan SOYKARCI

GÜZEL SANATLAR ANA SANAT DALI
MUSİKİ SANAT DALI
TÜRK HALK MÜZİĞİ ALANI

TEMMUZ 1994

ANKARA'NIN GELENEKSEL EĞLENCELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Reyhan SOYKARCI

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih

: 6 Haziran 1994

Tezin Savunulduğu Tarih

: 4 Temmuz 1994

Tez Danışmanı

: Yrd.Doç. Burhan TARLABAŞI

Diğer Jüri Üyeleri

: Doç. Fikret DEĞERLİ

: Prof.Dr. Ercüment BERKER

TEMMUZ 1994

ÖNSÖZ

Çok süratli bir değişim geçirdiğimiz son yıllarda, özellikle teknolojik açıdan gelişmekte olan yaşantımız, beraberinde bir takım problemleri de getirmektedir. İletişim araçlarının küçük yerleşim yerlerine bile ulaşması, ekonomik nedenlerden ötürü köyden kente göçler örf, adet, gelenek, görenek ve eğlencelerimizin yavaş yavaş kaybolmasına sebep olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bizlere düşen görev bu değerleri unutturmamak ve folklorumuzu yaşatmak için bilimsel araştırmalar yapıp, yaygın haline getirmektir.

Toplumumuzun eğlenceye merakı büyük olduğundan özellikle iletişim araçlarının olmadığı devirlerde, halkımız beraberliklerini, dostluk ve akrabalıklarını, çeşitli eğlencelerle sürdürürlerdi. Bunlar artık gittikçe unutulmaktadır. Çünkü, günümüzde eğlence anlayışı çok değişmiştir. Sözgelimi eski eğlencelerin yerini TV, tiyatro, sinema vb. eğlence ve kültür faaliyetleri almıştır. Çağımızın eğlence çeşidi ve imkanları artıp genişledikçe, geleneksel eğlencelerimizin unutulup yok olması tehlikesiyle karşı karşıyayız. Bu da toplumumuzun örf ve adetlerinin yok olması manasına gelmektedir. Ben de çok sevdiğim Başkent Ankara'nın merkezdeki geleneksel eğlencelerini unutmaktan kurtarmak amacıyla bu tezi seçtim.

Ancak, bu geleneksel eğlencelerin, bugün için ne derece geleneksel kabul edileceği düşünülebilir. Çünkü Ankara'nın bu eğlencelerinin bir kısmı artık devam etmemektedir. Ayrıca (folklorik) halk oyunları hüviyetini kazandığı da gerçektir.

Bu sebeple halk oyunlarını da bu eğlencelerin içi-
ne alarak bütün eęlentileri topluca vermeye özen göstere-
lim.

Tezimin hazırlanmasında bana yardımcı olan hocam
Yrd.Doç.Burhan Tarlabası'ya teşekkür ederim.

Bu arada şifahi bilgileriyle yardımcı olan bağlama
hocamız İrfan Kurt'a, Ankara Kulübü başkanı Bülent Kalıp-
çı'ya, Öğretim üyemiz Mustafa Demirkaya'ya, Ankara Radyo-
su sanatçılarımızdan Rifat Balaban'a, tezimin düzenlenme-
sinde, çeşitli yardımlarını gördüğüm hocam Dr.Saadet
Güldeş'a da teşekkürlerimi sunarım.

24.1.1994
Pangaltı

Reyhan SOYKARCI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
BİRİNCİ BÖLÜM: 1) GİRİŞ-ANKARA'NIN TARİHİ.....	1
2) SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ	5
İKİNCİ BÖLÜM-ANKARA'NIN GELENEKSEL EĞLENCELERİ	8
A) Geleneksel Eğlenceler	8
1. Gelenek Nedir?	8
2. Eğlence Nedir?	9
3. Ankara'nın Geleneksel Erkek Eğlen- celeri	10
3.1. Cirit Oyunu	12
3.2. Çengi Oyunları	13
3.3. Sıra Gezme	13
3.4. Cümbüş Alemleri (Söyleşi Toplantısı) ..	16
3.5. Seymen Alayı Tertibatı	16
3.6. Seymen Alayı	18
3.7. Pehlivan Güreşleri	22
3.8. Ferfene	23
3.9. Bağa Göçme	24
4. Erkek Seyirlik Oyunları	26
4.1. Seyirlik Oyunlar Nedir	26
4.1.1. Arap Oyunu	27
4.1.2. Deve Oyunu	27
B) Ankara Erkek Halk Oyunları	27
1. Halk Oyunları Nedir?	27
1.1. Zeybek Oyunu	28
1.2. Düz Oyunlar	31
1.2.1. Çarşamba Oyunu	32
1.2.2. Kaşıklı Oyun	32
1.2.3. Sinsin Oyunu	33
1.2.4. Sürdüm Oyunu	34
1.2.5. Çeçen Oyunu	35
1.2.6. Hüdayda Oyunu	36
1.2.7. Fındık Fıstık Oyunu	38
1.2.8. Mor Koyun Oyunu	38
1.2.9. Atım Arap Oyunu	40
1.2.10. Koşma	41
1.2.11. Yandım Şeker	42
1.2.12. Misket Oyunu	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GELENEKSEL KADIN EĞLENCELERİ	44
A) Gelenek Haline Gelmiş Eğlenceler ..	44
1. Ankara Eski Düşün Eğlenceleri	44
1.1. Nişan (Takı) Şerbet İçme	45
1.2. Çeyiz Asma	45
1.3. Köçekle Saçı Gönderme (Hediye gönderme)	46
1.4. Kına Geçesi	46
1.5. Kız Yürütme	49
1.6. Gelin Hazırlama	50
1.7. Kıvırdımına	50
1.8. Nikah	50
1.9. Gelin Getirme	51
1.10. Zamah	51
2. Unutulmaya Başlanan Eğlenceler	54
2.1. Esbap Yuma	55
B) Ankara Kadın Seyirlik Oyunları	56
1. Hortlak Oyunu	56
2. Topal Oyunu	57
3. Tosbağa Oyunu	57
4. Deli Kızın Kocaya Gitmesi Oyunu ...	57
5. Kız Satma Oyunu	58
C) Çocuk Eğlenceleri (Oyunları)	58
1. Saklambaç Oyunu	59
2. Kukalı Saklambaç Oyunu	59
3. Körebe Oyunu	60
4. Esir Almaca Oyunu	60
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: OYUNLARIN MÜZİK NOTALARI VE HAREKET	
NOTASYONLARI	61
1. Ankara Zeybeği	61
2. Hüdayda Oyunu	66
3. Çarşamba Oyunu	74
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	83
GÖRÜŞMELER	85
ÖZGEÇMİŞ	86

ÖZET

Bu tez "Ankara'nın Geleneksel Eğlenceleri"ni topluca ele alıp, tanıtmak amacını taşımaktadır.

Geleneklerimiz, bizi diğer toplantılardan ayıran, kendi milli ve tarihi özelliklerimizi, gelecek nesillere taşıyan en önemli kaynaklardır.

Her cemiyet ve insan topluluğuna bir yaşama düzeni veren o cemiyete topluluğa hayat veren, yine o cemiyetin bir takım adet an'ane ve gelenekleridir. Bir milletin yaşama nizamında temel taşı olan o milletin yaşaması ve ayakta durabilmesi için o millete güneş ve su kadar lüzumlu olan yine örf, adet ve gelenekleridir.

Eğlentilerde kadınlar, erkeklerden ayrılırdı. Erkekler bir odada toplanır; yaşlısı, genci, bağlama çalıp söylerlerdi. T.S.M. sazı çalanlar, aynı şekilde, kadınlara da çalarlardı. Bu yüzden gözü âmâ erkek çalgıcı tercih edilirdi.

Bugün halâ yaşanan bu geleneksel eğlentilerin yanında, bazıları tamamen unutulmuş, oynanmamakta; bazıları ise az da olsa eğlence halinde yaşamaktadır. Bilhassa notaları var olup, türküleri bilinen eğlence şeklindeki oyunların bir kısmı sadece türkü olarak hatırlanmaktadır. Oyunun ismi bilinse bile detayı hakkında bilgiler hatırlanmamaktadır. Bir kısmı ise "Milli Oyunlar" adı altında geleneksel eğlence özelliklerini yaşatmaktadır.

Ankara, bizim başkentimiz olması sebebiyle, hem eski, hem de yeni eğlencelerimizi bünyesinde toplayan bir kentimizdir. Bu sebeple onun geleneksel eğlenceleri bu tezde, tören eğlenceleri ve milli oyunlarla birlikte, notaları da verilerek açıklanmıştır.

SUMMARY

This thesis comprises (covers) traditional amusements of Ankara.

This thesis explains traditional amusements of Ankara, with a complete description of various events.

This thesis aims to explain the traditional amusements of Ankara with a complete emphasis of various events.

Our traditions appear as existing criteria to differ our cultural history from other cultures. Traditions are valuable resources that carry on cultural inheritance to younger generations.

Since Ankara is the capital of an nation it beholds both andraic and modern cultural amusements in its regional history. Having said that, in this thesis traditional amusements of Ankara is emphasized ceremonies and folkloric plays, supported by musical notes.

Traditions and rituals give a life style to each society. These traditions and rituals are as crucial as water, sun and food for a society.

Traditions are all the concrete and abstract values that come from the past and are the ways that a society think, perceives and observes. It constitutes the most important bridges between today and past.

Each society applies these rules throughout then lives as a behavioral guide in order to survive together.

There are lots of cultures in the world. Among these Turkish culture has a significant place. This culture has started with the birth of Turks and developed in subsequent years. It also made the Turkish societies survive.

Entertainments are not only the fun and happy times or physiological and emotional meetings. We can see laughter, fun and also tear drops and bitterness in these entertainments. Despite of the teardrops and unhappines we can interpret these occasions as good times.

Entertainments are interrelated with traditions and rituals. They are a source of culture. These traditions shouldn't be forgotten and they should be kept alive and passed to new generations

In these traditional entertainments women were separate from men. All young and old men used to gather in a room and play bağlama and sing. The ones that played T.S.M. instruments used to play to women as well. That's why blind men used to be preferred.

Besides these entertainments that is being experienced today, some of them are totally forgotten, not being played and some of them is hardly played. Some of the traditional plays that have notes are remembered as türküs. The name of the plays are remembered but the information about the details are not! And some of them survives as "National Plays".

In the old times, these meetings called "Sıra Gezmesi" used to be held once a week, mostly Fridays. In these "Sıra gezmesi"s the young and the old used to gather separately, in different places.

According to the old Ankara traditions, the presence of them both, the chats and the locals were all separate. There was a must of respect and of course tradition. The young couldn't smoke, drink or even interrupt to speeches near the old. Under those conditions the young used to show the very best example of respect by separating their places.

Cümbüş Alemleri were the meetings that women belly-dancers existed. As not being accepted by the society, these meetings were being held in such far away areas like Ankara Castle. In order to join these "Cümbüş Alem"s one should be able to keep secrets and obey general rules.

In Cümbüş, the dance of women was up to the approval of the "Efe"s and the helpers that have beards. The main place belonged to the old efe. The other used to place themselves according to their ages and their statuses. The night that was starting with "saz" used to continue with "divan"s and "koşma"s. Looking at the upper areas of women during the play used to be considered as an insult to the "efe". There used to be a death hush while "saz" was being played.

The Ankara community, used to keep a Turkish tradition called "Seymen Düzülme" alive as a secret spirit in their heart. Ankara has kept "Seymen Düzülme" as a tradition.

Nowadays Ankara is a modern city with a population of 3 million. The city's economy was dependent on

dependent on agriculture. Cereal and fruits were planted. They used to produce the famous "Ankara sheep" and send them to İstanbul and then to Egypt and Europe.

The fact that Ankara has become the capital city had affected the technology and also the cultural structure. But the traditional "Seymenlik Geleneği" has not been affected by these changes.

Ankara as a city ready to enter the 21st. century with a population of 5 milliyon is still keeping this tradition alive.

On Fridays visits were paid in a neighbour, morning teas or milky coffees were drunk the current affairs were spoken.

The Ankara regions is also famous with "Seyirlik köy" plays. Primary human beings used to expresse themselves by plays. When they primarily existed they heard some noises, some movements and these things had become concrete in their minds. They immitated these perceptions and by doing that they constituted the traditional and ritual plays.

We see people that play the traditional music and plays with typical characteristics with their emotions and feelings and we are poud of then.

"Zeybek" plays are the most important plays of Ankara. Zeybek is played as a circle. They are the very best Turkish citizens and their are proud and very happy to live in Ankara, capitol of Turkey.

One of the Zeybek plays are played in the end of all the national and religious holidays, weddings. These meetings are also traditional and ritual and very important for the people living in Ankara.

In the old days washing was a very favorable and enthusiastic work for women in Ankara. But of course it was not so easy either. As there were no water at homes they used to do this in the lakes. The preparation of this washing process used to start one day before the actual ocasion. They used to start this travilling very early. The whites and the coloured clothings were washed seperately. In Ankara children used to play games by themselves without any help of their elders. The kid plays are not only an entertainment instrument but also an educative process aswell.

Amusements differ from nation to nation from society to society. They change with the changes in the cultures and traditions. After the weddings men used to gather and held these "muhabbet" amosements.

Since Ankara is the capital of an nation it be- holds both andraic and modern cultural amusements in its regional history. Having said that, in this thesis traditional amusements of Ankara is emphasized ceremoni- es and folkloric plays, supported by musical notes.

Entertainments are not only the fun and happy ti- mes or physycological and emotional meetings. We can see laughter, fun and also teardrops and bitterness in these entertainments. Despite of the teardrops and unhappines we can interpret these occasions as good times.

This culture has started with the birth of Turks and developed in subsequent years. It constitutes the most important bridges between today and past.

Some of the traditional plays that have notes are remembered as türküs. All young and old men used to gat- her in a room and play bağlama and sing. In these "sıra gezmesi"s the young and the old used to gather sepe- rately, in different places.

The other used to place themselves according to their ages and their statues. Looking at the upper are- as of women during the play used to be considered as an insult to the "efe". Ankara has kept "Seymen Düzülme" as a tradition.

The city's economy was dependent on agriculture. Ankara as a city ready to enter the 21st. century with a population of 5 million is still keeping this traditi- on alive.

As not being accepted by the society, these meet- ings were being held in such far away areas like Ankara Castle.

They immitated these perceptions and by doing that they constituted the traditional and ritual plays. Zeybek is played as a circle. They are the very best Turkish citizens and their are proud and very happy to live in Ankara, capitol of Turkey.

These meetings are also traditional and ritual and very important for the people living in Ankara.

The other used to place themselves according to their ages and their statues. These meetings are also traditional and ritual and very important for the people living in Ankara.

Ankara has kept "Seymen düzülme" as a tradition. The city's economy was dependent on agriculture. Ankara as a city ready to enter the 21st. century with a popu- lation of 5 million is still keepings this tradition alive.

The preparation of this washing process used to start one day before the actual occasion. In Ankara children used to play games by themselves without any help of their elders. Amusements differ from nation to nation, from society to society.

After the weddings men used to gather and held these "muhabbet" amusements. They used to produce the famous "Ankara sheep" and send them to İstanbul and then to Egypt and Europe.

Primary human beings used to express themselves by plays. These traditions and rituals are as crucial as water, sun and food for a society. Each society applies these rules throughout then lives as a behavioral guide in order to survive together.

Among these Turkish culture has a significant place. We can see laughter, fun and also teardrops and betterness in these entertainments. They are a source of culture. These traditions shouldn't be forgotten and they should be kept alive and passed to new generations.

The night that was starting with "saz" used to continue with "divan"s and "koşma"s. There used to be a death hush while "saz" was being played. The Ankara community, used to keep a Turkish tradition called "Seymen Düzülme" alive as a secret spirit in their heart.

When they primarily existed they heard some noises, some movements and these things had become concrete in their minds. They imitated these perceptions and by doing that they constituted the traditional and ritual plays. "Zeybek" plays are the most important plays of Ankara.

BÖLÜM 1) GİRİŞ

ANKARA'NIN TARİHİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olan Ankara kenti topraklarına, çok eski tarihlerde yerleşilmiştir. Bunda en büyük etmen, bu topoğrafya koşullarının ve Anadolu yolları üstündeki konumunun, merkez rolü oynayabilecek bir kentin kurulmasına elverişli olmasıdır. Orta Anadolu'da aşağı yukarı bütün kentler bir ova çevresinde, daha doğrusu, bu ovaları çevreleyen dağların yakınında kurulmuştur. Ankara da, ortasından Ankara çayının geçtiği bir ova kenarında yer alır. Bent deresi, İncesu ve Çubuk suyu bu ova da, kente yakın bir nokta birleşirler. Söz konusu ova, Öbür Anadolu kentlerinin kurulduğu ovalardan küçük olmakla beraber, korunmaya elverişli bir yerde olduğu için, çok erken tarihlerde yerleşmeye açılmıştır. Ankara'nın yüzey şekillerinde, yükseltileri 1000 m - 1200 m arasında değişen ve vadilerle derin bir biçimde yarılmış yaylalar ile üstlerindeki bir kaç yüz metre yükseklikte sırtlar ve tepeler ağır basar. Bent deresinin dar vadisi, günümüzde Ankara kalesinin bulunduğu tepeyi, yaylanın ovaya egemen dik kenarından ayırarak, korunmaya elverişli bir yer hazırlamış, Hititler, Frigyalılar ve Galatlar döneminde hep aynı yerde olan kent, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde de yerini değiştirmemiştir. Geçmiş dönemlerde hep bir kale kenti rolü oynayan Ankara'nın günümüzdeki görünümünde de, ova zemininden yükselen kale hemen dikkati çeker. Kentin adı, eski dönemlerden günümüze kadar çok az değişiklik geçirmiştir. Hititler döneminde kentin hangi adla kurulduğu bilinmemektedir. (Hititlerin Ankuva adlı kentinin yerinde kurulduğu ileri sürülmüşse de, bu konudaki bulgular yeterli değildir). Buna karşılık Frigyalılar döneminde adının Ankyro olduğu bilinmektedir. Bu adın, "gemi çapası" anlamına gelen "anker"den türediği, Frigya kralı Midas'ın, bir gemi çapası bulduğu yerde kenti kurarak bu adı verdiği ileri sürülmektedir. Ama bazı tarihçiler de, kenti Galatların kurduğunu ve Mısırlılarla yaptıkları savaşta ellerine geçirdikleri Mısır gemilenin çapalarını zafer ganimeti

olarak yanlarına aldıklarını, bundan esinlenerek kentlerine de Ankrya adını verdiklerini ileri sürmektedirler. Romalılar döneminde, gemi çapası Ankara kentinin arması olarak kullanılmış ve sikkelerin, madalyaların üstüne çapa simgesi basılmıştır. Daha yakın dönemlere ilişkin bazı Türk-İslam kaynaklarındaysa kentin adının Engürü olduğu, bunun da farsça engür (üzüm) sözcüğünden geldiği belirtilmektedir. Ankara kalesinin halka "angarya"yla yaptırılmasından kente Angara adının verildiğini ileri sürenler de vardır. Günümüzdeki Ankara adı, çok eski dönemlerden bu yana kullanılan çeşitli adların, az çok değişikliğe uğramış biçimidir.

Ankara ve çevresinde yapılan arkeoloji kazıları sonucunda Yontmataş devrinden kalma araç-gereçlerin ortaya çıkarılmış olması, kentin geçmişinin yazılı tarihten çok öncelere uzandığını gösterir. Yöredeki ilk yerleşme merkezinin, Anadolu'da ilk siyasal birliği sağlayan Hititler döneminde kurulduğu sanılmaktadır. İ.Ö. VIII. yy'da Ankara ve çevresi Frigyalıların eline geçmiş, İ.Ö. VII. yy'da Frigyalılar Lidyalılara bağımlı hale gelmişler, İ.Ö. 547'de Lidya kralının Perslere yenilmesinden sonra da Pers egemenliği başlamıştır. Batı Anadolu'daki Sardeis (Sardes) ile İran'daki Susa kentleri arasında uzanan Kral yolu üstünde yer alan Ankara, Persler döneminde önemli bir konaklama ve ticaret merkezi haline gelmiş, Anadolu'da Perslerin egemenliğine son veren İskender, büyük Doğu Seferi'ne giderken, Ankara'da konaklamıştır. İ.Ö. III. yy'dan başlayarak Galatların merkezi olan Ankara, İ.Ö. II. yy'da Roma İmparatorluğu'na katılmış ve önemli bir askeri merkez haline gelmiş, Galatlar zamanında tepeden ovaya doğru yayılmaya başlayan gelişmesi, Romalılar döneminde Bent deresinin dirseği içinde sürdü. Romalılar döneminde surları onarılan, tapınaklar, hamamlar ve hipodrom yapılan (günümüze bu yapıtlardan Augustus tapınağı ile Roma hamamının bir bölümü kalmıştır) kent, Bizans döneminde (395-1073) etekten kaleye doğru çekilerek, kalın bir dış surla çevrildi ve tam bir Ortaçağ kenti görünümü aldı. 1071'de

Selçukluların Malazgirt zaferini kazanarak Anadolu'ya girmelerinden sonraki yıllarda Ankara, Bizanslılar ve Selçuklular arasında bir kaç kez el değıştirdi. Selçuklular döneminde Ankara kenti, kalın surlarla çevriliydi ve askeri önemini korumaktaydı; ama ana ulaşım yollarına göre sapa kaldığından ticari önemini yitirmişti (Ankara'daki Selçuklu yapıtları, Konya, Sivas, Kayseri'dekiler kadar çok ve önemli değildir; o dönemden kalma başlıca yapıtlar arasında Alaaddin Camisi ve Çubuk çayı üstündeki Akköprü sayılabilir).

1304 yılında İlhanlıların eline geçen Ankara, 40 yıl süreyle onların yönetiminde kaldı (Selçuklu ve Osmanlı dönemleri arasında kentin, Anadolu'da geniş toprakları ve yetkileri olan Ahiler tarafından yönetildiği söylenir); Osmanlılara ilk olarak Orhan Bey zamanında geçti (1356); kısa bir süre için el değıştirdikten sonra Murat I tarafından yeniden (1360) alındı. 1402'de Çubuk ovasında Yıldırım Bayezid ve Timur arasında yapılan savaş, Osmanlıların yenilmesiyle sonuçlanınca, Osmanlı şehzadeleri arasındaki taht kavgaları sırasında Ankara da bir süre şehzadeler arasında el değıştirdi; sonuçta Çelebi Mehmet'in Osmanlı tahtına çıkmasıyla (1413), Ankara Anadolu eyaletinin bir sancağı haline geldi. XVIII. yy'daki Celali isyanları sırasında İstanbul üstüne yürüyen bütün isyancılar önce Ankara kalesini almak istedikleri için, sınırdan uzakta bulunmasına karşın, Ankara kalesi sürekli sağlam tutuldu. XVII. ve XVIII. yy'larda Ankara çevresindeki ovalarda iyi cins tahıl ve meyve yetiştirilen, otlaklarında iyi cins hayvan (koyun, keçi, at) beslenen, yerel sanayisi gelişmiş bir kentti. Ankara keçilerinin tüyünün Ankara'da ve çevre kasabalarda işlenerek tiftik haline getirilmesiyle yapılan dokumalar, İstanbul ve İzmir üstünden Mısır'a Avrupa'ya satılırdı. Ama XIX. yy'ın başlarında Avrupa'da sanayinin gelişmesi yüzünden Ankara'da tiftik sanayisi gerilemeye başladı; el tezgahları azaldı; tiftik keçileri bakımsızlık yüzünden eski değerini yitirdi. İktisadında

tiftik sanayisinin önemli rol oynadığı Ankara, XIX. yy'da bir yandan bu gerilemelerden ötürü, bir yandan da sıtma hastalığının yaygınlaşması ve yangınlar yüzünden iyice gerileyip bir kasabaya dönüştü.

Balkan savaşından sonra Rumeli illerinin yitirilmesiyle ülkenin batı sınırlarının İstanbul'a iyice yaklaşması üzerine, devlet merkezinin Orta Anadolu'ya taşınması söz konusu edildiyse de, bu konuda Ankara kenti düşünülmeydi.

Buna karşılık Kurtuluş savaşını Ankara'dan yöneten Atatürk, savaşın en kötü günlerinde kendisine destek olan kenti, 13 Ekim 1923'de başkent haline getirdi.

2) SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPI

KÜLTÜREL GELENEĞİN ÖGELERİ

YAŞAMA BİÇİMİ: Ankara'da geleneksel yaşama biçimi Orta Anadolu yöresinin ortak özelliklerini taşır. Tarımsal üretimin, ticaretin ve el sanatlarının önemli yer tuttuğu ekonomik yaşam, Ankara yöresi geleneksel kültürünün belirleyicisidir. Yüzyıllar öncesinden kaynaklanan çok değişik gelenek ve görenekler, töreler ve inançlar durağan yaşam koşullarıyla belirlenmiştir. Türkiye'nin geleneksel özelliklerinden olan dine bağlılığın ve boş inançların etkileri açıkça görülür.

Ankara yöresinin ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Tarımsal üretimin ağırlığı geleneksel değerlerin korunmasına neden olur. Yüzyıllardır sürerek hemen hemen hiç değişmeyen bu yapıda XX. yy başlarından sonra az da olsa bir değişim başlamıştır. Bu değişimin başlıca belirtisi köylerle kentler arasındaki yaşam farklarının büyümesidir.

Ankara yöresinin geleneksel değerlerinin tümü, Orta Anadolu'nun ortak değerleridir. Ancak, ortak özellikler Ankara'nın başkent olmasından sonra ortaya çıkan hızlı kentleşmeyle silinmeye yüz tutmuştur. Bu süreç içinde kapalı köy yaşamı dışa açılmıştır.

Daha önce, ev ekonomisinin dar olanakları içinde üretilen besin maddeleri pazarlardan alınır olmuştur. Ayrıca, geleneksel giyim-kuşam yerini modern kent giyim-kuşamına bırakmıştır. Bu değişime kadınlardan önce erkekler uymuştur. Dinsel yaşamda, özellikle boş inanç değeri taşıyan düşünce ve davranışlarda değişiklikler olmuş, bu değişiklikler, en çok kent merkezlerinde belirginleşmiştir.

Ankara yöresinin özellikle kırsal alanları son yıllarda da geleneksel toplumsal yapının izlerini büyük

ölçüde korumaktadır. İletişim araçlarının köy yaşamı üzerindeki geniş çaplı etkisine, ulaşım, eğitim gibi toplumsal hizmetlerin yaygınlaşmasına karşın, birçok köyde geleneksel davranış kalıpları izlenebilir. Ankara kenti nüfusunun 1/3'ünün oturduğu gecekondualarda bu geleneksellik özelliği, çok daha ilginç bir görünüm kazanmıştır. Bu semtlerde oturan düşük gelirli toplum kesimleri modern kent yaşamının olanaklarından yoksundur. Kopup geldikleri köylerin izlerini taşıyan, kent yaşamıyla da bütünleşemeyen bu insanlar, ne kentli ne de köylü olabilmişlerdir. Bu kesimler kentteki kültür kurumlarıyla ilişki kuramamaktadır. Bunlar, tiyatro, konser, opera, bale vb.'den yararlanamamaktadırlar. Çaresiz yığın iletişimi sanayinin ürünlerinin etkisinde kalmaktadırlar.

Gelir dağılımının dengesizliği Ankara İli'nde son yıllarda oldukça çeşitli tablolar ortaya koymaktadır. Bir yanda bürokratların da yer aldığı üst kesim insanları, öte yanda ekonomik güçlükler içinde dağılmaya uğramış köylerde yaşamını sürdürmeye çalışan toprak insanları tam anlamında bir karşıtlıklar görünümü oluşturmaktadır. Bir kesim oldukça geniş olanaklar içinde batılı yaşama biçimlerini sürdürürken, öbür kesim ancak, günlük ekmeğini çıkarmaya çalışmaktadır. Buna bir de ne köylü, ne kentli olabilmiş, kentte köy aolanaksızlıklarını yaşayan gecekondu insanları eklenirse, ekonomik ve kültürel farklılaşmaların hangi boyutlara ulaşmış olduğu kolayca anlaşılır.

Beslenme biçimlerinden el sanatlarına, halk müziği yapıtlarından ortak davranış özelliklerine kadar tüm maddi ve manevi kültür ürünleri de bu çelişkili toplumsal yaşayışta ortaya çıkmıştır.

Ankara ve yöresinde geleneksel değerlere bağlılık, ekonomik ve kültürel farklılaşmalara karşın, yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Ancak, Ankara'nın Cumhuriyet döneminde yaşadığı büyük toplumsal yenilikler

geleneksel kültür değerlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır (2).

Her cemiyet ve insan topluluğuna bir yaşama düzeni veren o cemiyete topluluğa hayat veren, yine o cemiyetin bir takım adet an'ane ve gelenekleridir. Bir milletin yaşama nizamında temel taşı olan o milletin yaşaması ve ayakta durabilmesi için o millete güneş ve su kadar lüzumlu olan yine örf, adet ve gelenekleridir.

Cemiyet nizamını kuran bu temel taşlar, yok oldukça o cemiyet bozulmaya benliğini kaybedip yok olmaya mahkumdur. Bu vazgeçilmez unsurlar zamanla türlü sebepler yüzünden ufak tefek değişiklikler arzedeabilir; ama esas ve kökü nesilden nesile intikal eder ve yaşar. İşte yüzyılların ardında kalan Ankara'nın örf, adet ve gelenekleri zamanımıza kadar ulaşmış ve yaşamaktadır. Ancak bazı adet ve an'aneler maalesef türlü faktörlerin etkisi altında maziye gömülüp gitmiştir (3).

(2) Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, Cilt 1, s.673, 1981.

(3) ERDOĞDU, Şeref, "Ankara'm", Alkan Matbaacılık Ltd.Şti. s.150.

İKİNCİ BÖLÜM

ANKARA'NIN GELENEKSEL EĞLENCELERİ

A) GELENEKSEL EĞLENCELER

1. Gelenek Nedir?

Sözlükte "eski duruma dönmek; geri çevirmek, bir şeyi tekrarlamak, üst üste yaparak alışkanlık haline getirmek" gibi anlamlara gelir. Ayrıca örf ve adet manasında da kullanılır⁽⁴⁾.

Gelenek bir milletin geçmişinden süzülüp gelen maddi ve manevi değerlerin tümü ve zaman içinde kendine has, duyuş, düşünüş ve ifade ediş tarzıdır. Değişen toplumlarda dün ve bugün arasındaki en önemli köprülerden birini teşkil eder.

Geleneklere, aynı zamanda "örf ve adetler" de diyoruz. Bunların hepsi toplumları düzenleyen bir çeşit manevi kanunlardır. Sosyal bir olay olarak, toplumda yaşayan insanların, neyi ne zaman ve nasıl yapmaları gerektiğini bildiren kurallardır.

Her toplum, kendi varlığını birlik ve beraberlik halinde, ayakta tutmak için, bir çeşit davranış rehberi halinde, bu kuralları hayatları boyunca uygulamaya çalışır⁽⁵⁾.

(4) KARAMAN, Hayrettin, İslam Ansiklopedisi, T.Diyaret Vakfı, Cilt 1, s.373, İstanbul, 1988.

(5) GÜNGÖR. Prof.Erol, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, s.69-70, Ankara 1980.

Dünya milletlerinin çok çeşitli kültürleri vardır. Bunlar arasında Türk Milleti'nin kendine özgü, köklü ve zengin milli kültürü (geleneksel kültürü) büyük önem taşır. Bu kültür, Türk'lüğün doğuşuyla başlamış, zamanla gelişerek, binlerce yıl, Türk toplumlarını "Millet" olarak ayakta tutmuş, onlara bu gelenek ve görenekleriyle birlikte "Türk'lük" damgasını vurmuştur⁽⁶⁾.

2. Eğlence Nedir?

Toplumların çeşitli sosyal yaşantılarını (özellikle neş'e ve mutluluk hallerini) topluca bir araya gelerek, şarkılı-türkülü, sazlı-sözlü, figürlü-figürsüz oyunlarla dile getirmeleridir.

Eğlenceler, sadece neş'eli ve mutluluk olaylarını tasvir eden, psikolojik, duygusal, toplantılar değildir. Onlar da kahkaha ve oyun olduğu kadar gözyaşı, keder ve ağıtlar da görülür. Ancak, bu eğlencelerde, gözyaşı ve keder olsa bile (düğünlerde, kına gecelerinde ve asker uğurlamalarında olduğu gibi) yine de bir mutluluk olayının ifadesi şeklinde bize hüznü verirler.

Eğlenceler de, milletten millete, toplumdan topluma, örf adetlerin değişmesi ile birlikte, çeşitli değişiklikler gösterirler. Bu eğlenceler, gelenek halinde erkekler tarafından devam ettirildiği gibi, kadınlar tarafından süre gelen çeşitleri vardır. Bunların yanında çocukların da kendi aralarında eğlendikleri, kurallı kuralsız pek çok eğlenceleri vardır.

Eğlenceler, gelenek ve göreneklerle beraber birbirini tamamlayan birer kültür kaynağıdır. Bunların unutulmaması ve yeni kuşaklara aktarılması için, tespit edilip yaşatılmasına çalışmak milli görevimizdir⁽⁷⁾.

(6) ÖGEL, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, Cilt 1, S.1, İstanbul, 1971.

(7) GÜLDAŞ, Dr.Saadet, Nişantaşı, 24 Aralık 1993.

3) Ankara'nın Geleneksel Erkek Eğlenceleri

Erkeklerin topluca eğlenti düzenlemelerine "Erkek Eğlenceleri" denir. Erkekler ve kadınlar haremlik ve selamlık olarak ikiye ayrılırlar. Her iki grup da, farklı mekanlarda eğlenirler. Bu konuda detaylı bilgi bulunmadığından, açıklamaları yaşayanların ağzından anlatmayı uygun buldum.

Sadi Yaver Ataman'la görüşme sırasında şunları açıkladı: (8)

"Genelde Orta Anadolu ve Safranbolu'da kahve ve köy odalarında yapılan eğlencelerde "oyun çıkarma" adı altında tiyotrovari oyunlar oynarlar. Ayrıca Arap Oyunu denilen 2 çeşit oyun vardır.

Sözgelimi topluluktan bir kişi suratına kül sürerek arap kılığına girer ve elinde süpürgeyle müzik eşliğinde çeşitli hareketler icra eder.

Ayrıca (Çankırı, Safranbolu'da) yine kişi suratına kül sürerek elinde soba maşasıyla türküler söyleyerek elindeki maşayı elden ele gezdirir.

Yine köy kahvelerinde erkekler kedi, köpek, tavuk, horoz gibi hayvanları taklit ederek, onların kavgalarını canlandırırlar.

Bir de bilindiği gibi Orta Anadolu'da erkeklerin "oturak alemi" dedikleri bir eğlencileri vardır. Bu oturak alemlerinde kadın köçekler kullanılırdı. Fakat o kadının bu alemin adabını bilmesi şart koşulur, bu yüzden kadına kötü gözle bakılmazdı.

(8) ATAMAN, S.Yaver, Erenköy, Mayıs 1994, Bant no.1.

Ankara Radyosu sanatçılarımızdan Rıfat Balaban'ın bu konudaki açıklamaları şöyledir: "Eskiden düğünlerde mutlaka müzik çalınırdı. Özellikle bağlama kullanılırdı. Dışarıdan T.S.M. sazlarından bir kaçı da bu eğlencelerde kullanılırdı. Benim çocukluğumda hatırladığım, ud çalan bir bayan, âmâ bir kemancı, bir darbukacı, bir de cümbüş çalan biri vardı. Bunlar o zamanlar Ankara'nın bütün eğlencelerine giderlerdi. O zamanlar bağlama gündüzleri çalılmazdı. Çünkü günah sayılırdı.

Eğentilerde kadınlar, erkeklerden ayrılırdı. Erkekler bir odada toplanır; yaşlısı, genci, bağlama çalıp söylerlerdi. T.S.M. sazı çalanlar, aynı şekilde, kadınlara da çalarlardı. Bu yüzden gözü âmâ erkek çalgıcı tercih edilirdi.

Erkekler gündüz düğünden sonra, kendi aralarında toplanıp "muhabbet" dediğimiz sazlı sözlü eğlenceyi düzenlerlerdi. Benim sünnet düğünümde de aynı şey gerçekleşmişti.

En önemlisi, bu erkek eğlencelerinde kadın köçek bulunmadığı takdirde, erkek köçeklerin kullanılmasıydı. Bunlar, bayan kıyafeti giyer, aynı kadınlar gibi kıvrak danslar ederlerdi. Mesela geçenlerde yine Çankırı'da bir eğlencedeydim. İki tane erkek köçek vardı...Bu erkek köçekler bayanların avluda oynarken, gizlice seyrederler. Bu köçekler, açık saçık giyinmezler, Anadolu havaları oynarlar⁽⁹⁾.

Bugün halâ yaşayan bu geleneksel eğlentilerin yanında, bazıları tamamen unutulmuş, oynanmamakta; bazıları ise az da olsa eğlence halinde yaşamaktadır. Bilhassa notaları var olup, türküleri bilinen eğlence şeklindeki

(9) BALABAN, Rıfat, Kızılay, Ankara, (9.11.1993, Ankara Radyosu)

oyunların bir kısmı sadece türkü olarak hatırlanmaktadır. Oyunun ismi bilinse bile detayı hakkında bilgiler hatırlanmamaktadır. Bir kısmı ise "Milli Oyunlar" adı altında geleneksel eğlence özelliklerini yaşatmaktadırlar.

3.1. Cirit Oyunu

Orta Asya bozkırlarından kopup gelen ecdadımızın yeleden kanatlanmış atlarıyla, Viyana önlerine giden akıncılarımızın at üstünde döne döne kılıç sallayan atalarımızın, yadigarı olan Cirit Oyunu eskiden Ankara'da çok sevilir ve oynanırdı.

At,Türk'ün her şeyi idi. Ona evladı gibi bakardı, gözü gibi severdi.

İşte bu evdat yadigarı, bir savaş gösterisi olan Cirit Oyunu gözün alabildiğine yemyeşil çayırlarda her Cuma günü tertiplenirdi. Cirit oyunundan bir iki gün evvel şehrin kalabalık yerlerinde dellal başırtılır, iyi ada binen kimseleri oyuna davet ederdi. Dellal avazı çıktığı kadar, "Atına, bileğine, deyneğine güvenen cirit'e" diye bağırarak o zamanın ünlü ata binenleri, cins at sahiplerini Cirit'e çağırırdı. Köyden, kasabadan akın akın gelen, yaşlı ve genç delikanlılar oyuna iştirak ederdi. Cuma namazından sonra çayırın etrafına bütün şehir halkı, çocuğu, yaşlısı, delikanlısı hep oraya koşar, toplanırdı. Bir taraftan davul zurna çalar, bir bayram havası yaratırdı.

Atlılar iki tarafa ayrılır, aralarındaki mesafe en az 150-200 metre olurdu. Karşılıklı, saf halinde dizilirdi. Bu oyunda silah yerine hususi yapılmış 70-80 santim boyunda ucu çengelli ayrıca atmak için kalın değnekler kullanılır, her atlının terkisinde bu değnekten yedek bulunurdu. Her iki taraftan birer atlı, atlarını mahmuzlayarak hôt! hôt! varıyorum hâ! naralarıyla, yıldırım hızıyla meydana dalarlar, ellerindeki değnekleri hasımlarına savururlardı.

Bu oyun maharet ve cesaret oyunudur. Her şeyden evvel çok güzel ata binmesi, atını her türlü vaziyette idare etmesi lazımdır. Hem atı idare edecek, hem hasma değnek atacak, hem de hasmının değneğinden kendisini koruyacak. Onun değneğini çecektir. Öyle mahir ciritçiler vardır ki, atını yıldırım gibi sürer, bu süratte atını durdurur ve tek ayağının üstünde atını şahlandırarak döndürür. Hatta dört nala giden atından eğilir, yerdeki değneği alırdı. Seyirciler bir heyecan fırtınası içinde çoşar, tarafları teşci ederlerdi.

Bugün bu ata oyunu maalesef Ankara için tarihe terkedilen adetlerinden biri olmuştur. Ankara'nın ünlü ciritçilerinden bir kaçı Cebel Ağası, Nalbant Mevlut Ağa, Ceviz Ali, Haşım ve Fırıncı Kerim, Paso, Saraylı Hamdi, gençlerden Ömer Ağa, Nalbant Süleyman gibi ve burada aklımıza gelmeyen bir çok ünlü ciritçi'ler vardı⁽¹⁰⁾.

3.2. Çengi Oyunu

Özellikle Çubuk'taki cümbüşlerde çenginin özel bir yeri vardır. Beypazarı'nda çengi oyunlarına "muhabbet" de denir. Çengiler zille oynar. Düğünlerde, hamamın yıkanma bölümünde mutlaka çengiler oynatılır. Bir çengi toplumunda oyuncular, çalgı takımı, yardımcılar, yöneticiler vardır. Hepsine birden "çengi kolbaşı" denir. Çengi oyununda, sazın çok ses çıkarmasını önlemek için sapıyla gövdesi arasına yazma bağlanır⁽¹¹⁾.

3.3. Sıra Gezmesi

İçkisiz, yemekli, cümbüşlü, söyleşi toplantılarıdır. Toplumun genel olarak ilgi gösterdiği bir eğlentedir. Yaşlılardan bir "yâranbaşı", iki de "yâranbaşı yardımcısı" seçilir. Seçenlere de "yâran" denir. Sıranın

(10) ERDOĞDU, Şeref, "Ankara'm", Alkan Matbaacılık Ltd. Şti. s.169-170.

(11) Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık Cilt 1, s.691, 1981.

kimde olduğu saptandır, önceden herkese haber verilir. Akşam yemeğıyle eğlenti başlar. Sıra Gezme, gençlerin toplum kurallarına uyup uymadıklarının da sınandığı bir toplantıdır. Sıra Gezme'nin, eski bir Yeniçeri geleneğı olduğu sanılmaktadır⁽¹²⁾.

Eskiden, bilhassa uzun kış gecelerinde sıra gezmesi tabir edilen bu toplantılar umumiyetle haftada bir gün yani Cuma günleri olurdu. Sıra gezmelerde gençlerin ayrı ihtiyarların ayrı yerlerde toplanılmasına bilhassa dikkat edilirdi;

Eski Ankara adet ve örflerine göre gençlerle, yaşlıların bir arada oturmaları, muhabbetleri, hatta kahveleri ayrı ayrı idi. Bu hal bir terbiye, bir nezaket, bir saygı icabıydı; küçük büyüğünün yanında sigara içemez, ayak ayak üstüne atıp oturamaz, hatta ufak bir gevşeme bile gözden kaçmazdı. Küçük büyüğünün yanında içki içemez, fazla lafa karışmaz. Müsaade etmeden kalkamazdı. Bu şartlar altında gençler yerlerini ayırmakla, saygı ve hürmetin en güzel örneğini vermiş olurlardı.

Bu sıralar ya yemekli ya da yemekten sonra olurdu. Toplantıda günün mevzuları, konuşulur, mahallenin fakir, fukarasının durumu gözden geçirilir, lüzumlu yardım sağlanırdı. Diğer taraftan mahallede düşün yapacak bir kimse varsa, bu kimsenin yakın arkadaşları ve yakın akrabaları bu toplantıya çağırılırdı. Buna danışık toplantısı derlerdi.

Toplantıda herkes kesesine göre, düşün masraflarını paylaşırlardı. Mesela, kimisi ben davulunu tutuyorum der, kimisi ben üç tava veririm der, kimi ahçıyı, kimi de fayton bana ait derdi. Bu suretle büyük düşün masrafları paylaşılmış olurdu. Bu bir sosyal dayanışma idi ki şüphesiz çok iyi bir adetti.

(12) a.g.e.

Bu toplantılarda ayrıca yüzük oyunu oynanır, ya da til, til helvası çekilirdi (Pişmaniye helvası).

Yüzük oyunu zevkli ve heyecanlı bir oyundu. Yüzük oyununda iki taraf olunur. Bir tepsi üzerine dizilmiş fincanlara yüzük saklanır. Yüzük ya ilk defada ya da son kalan fincanda bulunurdu. Bu toplantıda güzel sesliler de birbirlerini kızdırmak ve oyuna neşe vermek için şu türkülerden birisini okurlardı:

Sayısı otuzu aştığı zaman;
Otuzu da canım otuzu
Kızlar bağlar topuzu
Gel darıl da bizden ol
Oh yileleli yileleyli
Tabakhane baştanbaşa
Oturmuşlar kaştan kaşa
Piynir koyar kuşağına
Alır gider uşağına heey
Gel darıl da bizden ol
Göyneğini yırt da bizden ol
Tabakhanenin taharı
Kireç vurdukça ağarır
Şu yüzükçü şu zağarı
Of yilelelli yilelelli
Hele şu şaşkın zavallı
Gel darıl da bizden ol
Fistanını yırtta bizden ol.

diye türkü olur, toplantıya neşe katardı.

Mağlup olan taraf haftaya mevsim yemişlerinden, meyvalarından karşı tarafa ziyafet verirdi⁽¹³⁾.

(13) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e. s.167-168.

3.4. Cümbüş Alemi (Söyleşi Toplantısı)

Cümbüş alemi, kadın oynatılan, içki içilen toplantılar toplumca pek onaylanmadığı için Ankara Hisarı gibi gözden uzak yerlerde yapılırdı. Her yaştan erkeğin katılabildiği Cümbüş Alemlerine katılabilmek için sır saklayabilmek, genel kurallara uymak gerekirdi.

Cümbüşte, saz-söz ve kadının oynaması, efe ve yardımcıları olan sakallıların iznine bağlıydı. Başköşe yaşlı efenindi, öteki kişiler yaşlarına ve toplumsal konumlarına göre otururlar. Büyükler bağdaş kurarken ötekiler dizüstü oturur, ancak izin verilirse bağdaş kurabilirlerdi. "Lan" denilen iki üç kadın, efenin buyruğuyla sigara sarar, yakar ve oynardı. Sazla başlayan gecede bağlamayla türkü, divan, koşma söylenir, ardından oyun havalarına geçilirdi. Oyun sırasında kadının belden yukarısına bakmak efeye hakaret sayılırdı. Saz çalınıp oyun oynanırken konuşulmazdı⁽¹⁴⁾.

3.5. Seymen Alayı Tertibatı

Seymen Alayının kenarları sırmalı bir bayrağı vardır. Bu camiin avlusuna dikilir. Dua okunduktan ve kurban kesildikten sonra Alay şu şekilde harekete geçerdi:

Alayın önünde davulcular ve zurnacılar geçer. Bu davulcular, bizim bildiğimiz davulcular değildir. Seymen davulcuları muhakkak Kızılbaş Aptallardır. Bunların kıyafetleri şayanı dikkattir. Bu davulcular birer şamana benzemektedir. Bunlar beyaz şalvar giyerler. Üzerlerinde sırmalı camadanları vardır. Bellerinde geniş bir silahlık ve bunun içinde bir sırmalı mendil sarkar.

Göğüslerinde bir takım paralar ve boynuzlar ve yeda taşı gibi ufak, ufak taşlar asılıdır. Saçları uzundur.

(14) Yurt Ansiklopedisi, a.g.e. s.690.

Başlarında keçe külâl vardır. Bunlar Seymen Alayının en önündedir. Zurna çaldığı zaman bunlar davullarını havaya kaldırırlar, kalkarlar, bir ayakları üzerinde dönerler, tekrar davullarını havaya kaldırırlar.

Sanki gökten bir takım Tanrı ruhları çağırır gibi garip hareketler yaparlar. Sonra omuzlarını kımıldatırlar, ayaklarıyla zeyber oynar gibi, rakslar yaparlar. Davulu yere doğru çalarlar, tekrar havaya kaldırırlar. Sıçrarlar, yere diz çökerler, çok kere iki davulcu karşılıklı oynarlar.

Davulcuların arkasında en iri yapılı bir efe, Seymen Alayının bayrağını taşır. Bayrağın iki tarafında meşhur kabadayılardan iki efe de ellerinde teke pala dedikleri, iri palaların uçlarını yukarı tutmuş bir vaziyette ilerlerler. Bunların önünde on veya ondört yaşlarında bulunan milli kıyafetli çocuklar da ellerinde som saplı bıçaklarla yürümektedir⁽¹⁵⁾. Davulcularla efe sancağının arasında iki tane gür sakallı ve gayet iri adamlar omuzlarında balta, önlerinde bir meşin önlük ağır, ağır yürümekte olup adeta seyredenlere dehşet verirler. Bunlara Seymen Baltacıları denir. Alaya iştirak eden Seymenler sağlı solu iki dizi olurlar. Başın ortasında Sancak, bu başın arkasında birer adım ara ile sol dizi, bir kuyruk şeklinde devam eder. Bütün seymenlerin elinde teke palalar bulunmaktadır. Seymen Başı, bu dizinin bıraktığı boşluk arasında yürür. Yanında ikinci olan vardır. Bunların elinde birer Osmanlı Kılıcı vardır. Altın kakmalı üzerinde bir takım ayetler vardır ve kılıç olukludur. Bu kılıç yalnız efele- rin evinde asılı durur. Seymen Başı ara sıra bu kılıcı havaya kaldırır:

- Doh, Doh!...

diye bağırır. Bu defa bütün Seymenler gür ve kalın bir

(15) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e. s.173.

sesle Doh!...Doh!... diyerek caddeleri inletirler. Bir ağızdan çıkan bu sesler duyulmaya değer; heyecanlı bir sahnedir. Bu alay ağır ağır yürür. Doh!...Doh!... dan sonra davul ve zurna zeybek çalar.

İki kılıçlı efe kılıçlarıyla Seymen zeybeğini oynayarak ilerler. Pek heybetli manzara arzeder, insana dehşet ve korku saçarlardı.

3.6. Seymen Alayı

Ankara halkı, tarihin pek eski devirlerinden beri (Seymen Düzülme) adı verilen bir Türk an'anesini milli vicdanında gizli bir sihir olarak yaşatmakta idi. Seymen Alayı daima kızılca günlerde kurulurdu. Yani milli felaket günlerinde, bir beyliğin ve bir devletin yıkılış sıralarında halk yeni bir devlet kurmak ve başlarına yeni bir reis seçmek istedikleri zaman bir Seymen Alayı doğar. Bu alay yeni devleti kurar, yeni reisi seçerdi. Bu töre Türk'ün mucizeli bir mefkuresiydi. Bu an'ane yalnız Türklerin Oğuz kolunda görülmektedir. Bu sebeptendir ki, Oğuzlar tarihin hiç bir devrinde devletsiz kalmamıştır.

Seymen düzülme, çok dikkat çekici bir sosyal olaydır. Seymen Alayı toplu ve milli bir galeyan anıdır. Bunun ufak şekilleri bayram ve düşünlerde kurulmaktadır.

Seymen düzülmeyi yalnız Ankara an'ane olarak saklamıştır. Çünkü Ankara civarı köyleri Oğuz boylarıyla doludur. Çubuk'ta Kınık, Kargın, Çavundur, Bökdüz, Elmadağı eteğinde Bayındır, Ayaş'ta Kayı Hüseyin Gazi Dağı eteğinde Peçenek, Yazır, Dodurga, Bâlâ'da Avşar, köyleriyle çevrilmiştir. Bütün bu köy adları Oğuzların yirmi dört boyunun adlarıdır.

Anadolu'nun çok eski yerleşme sahalarından olduğu, arkeolojik ve antropolojik belgelerle ortaya konmuş bulunan Ankara, 1071 Malazgirt Zaferi'ni takip eden yıllardan itibaren Türk'lerin hakimiyetine girmiş; Danişmentlilerin

Anadolu Selçuklularının ve Osmanlıların hakimiyetleri sırasında önceleri Büyük Anadolu Eyaleti'ne, sonraları eyalet içindeki bir sancağa merkez olmuştur.

Bugün üç milyonu aşkın nüfusa sahip, modern bir başken olan Ankara'nın ekonomisi önceleri tarıma dayalıydı. Tahıl ve meyve yetiştirilir, özellikle Ankara keçisi ve koyun beslenirdi. Ankara keçisinin yumuşak ve parlak kılından dokunan kumaşlar İstanbul'a gönderilir, oradan Mısır ve Avrupa'ya sevk edilirdi. Tarihi 17. yüzyıla kadar uzanan bu dönem içerisinde Ankara balı, armudu, keçisi, çiğdemi ve kedisi ile ün salmıştı.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Atatürk'ün Ankara'ya gelmesi (27 Aralık 1919) ile bu şehrin kaderi değişmiş, takibeden yıllarda (23 Nisan 1920) Millet Meclisi burada toplanmış ve 13 Ekim 1923 tarihinde kabul edilen bir kanunla da Ankara Devlet Merkezi olmuştur.

Gittikleri yerlerde kendi kültürlerini koruyan ve geliştiren Oğuz Türkleri, yerleştikleri Ankara ve çevresinde de âdet, gelenek ve göreneklerini yaşatmışlardır. Bu geleneklerden biri de "Seymenlik Geleneği"dir.

Şehrin Devlet Merkezi olması neticesinde meydana gelen hızlı teknolojik gelişmeler, tabii olarak kültür yapısını da etkilemiştir. Ancak, söz konusu değişme ve gelişmeler şehrin geleneksel kültürü içerisinde özel bir yeri bulunan "Seymenlik Geleneği" hayatını devam ettirmiştir. 21. yüzyıla beş milyonluk nüfusa sahip büyük ve modern bir başken olarak girmeye hazırlanan Ankara'da seymenlik geleneği bugün bir dernek çatısı altında korunarak, yürütülmektedir. Ankara'da faaliyet gösteren derneklerin en eskilerden biri olan Ankara Kulübü (Derneği) bu geleneksel kurumu ilelebet yaşatma çabası içerisinde.

Efe, (Efelik) mecazi anlamda mert, cesur, kahraman cengaver insan anlamına gelmektedir. Efeler fenalıktan

kaçınan, iyiliği ve yardımı seven, kahraman, gözüpek, mert ve fedakar insanlardır.

Bu karakterleriyle çevrelerinde saygınlık kazanmışlardır. Eskiden anne ve babalar yeni yetişen çocuklarını efelere teslim ederlerdi. Efeler küçük delikanlıların kötü yerlere alışmasını önler; terbiyelerine, tutum ve davranışlarına dikkat ederler, onların büyüğünü sayan küçüğünü koruyan, vatınana ve milletine yararlı insanlar olmaları için özen gösterirlerdi. Efeler arasında kendisini en fazla sevdiren saydıranlar "Efe Başı" seçilirdi. Efebaşları, efeleri düzenler ve idare ederlerdi. 15-16 yaşındaki delikanlı efelere Ankaralılar "Yeni Yitme" derlerdi. Yeni yitmelik ünvanı askerliğin bitimine kadar sürerdi. 35 yaşına kadar da Delikanlılık Çağı devam eder, 35 yaşından yukarı efelere de "Dölekleşiyor (ihtiyarlıyor" tabiri ile Kart Traş Efe denirdi.

Ege bölgesindeki efelere, Zeybek, Orta Anadolu ve özellikle Ankara efelerine de Seymen adı verilirdi⁽¹⁶⁾.

Ankara'da yaptığım çalışmalar esnasında, "Ankara Kulübü" başkanı Sayın Bülent Kalıpçı, Seymenler hakkında şöyle bilgi verdi:

Ankara halkı, tarihin pek eski devirlerinden beri Seymen Düzülme adı verilen bir Türk ananesini milli vicdânında gizli bir sihir olarak yaşatmakta idi. Seymen alayı, daima kızılca günlerde kurulurdu. Yani milli felaket günlerinde, bir beyliğin ve devletin yıkılış sıralarında, halk yeni bir devlet kurmak ve başlarına yeni bir reis seçmek için Seymen Alayı kurardı. Bu alay yeni devleti kurar, yeni reisi seçerdi.

(16) SİPAHİ, Cemil Demir, İş Bankası Yayınları, Folklor Dizisi:2, s.349-350.

Seymen düzülmeye, toplu ve milli bir galeyan anıdır. Bunun ufak bir şekli de bayram ve düğünlerde kurulurdu. Seymenler o gece "Sinsin" denilen bir ateş oyunu oynarlardı. O gece bir dağ yamacında yahut bir tepede büyük bir ateş yakarlar, Maşalama denilen demirden yapılmış büyük bir çanağın içine yağlı çıra koyarlar, bu ateşin etrafında davul ve zurna çalarak Zeybey oynarlar. Bu ateşin üstüne atlayarak bir nevi tura oyunu oynayarak sabahı ederler. Bazen bu ateşe koç atarlardı⁽¹⁷⁾.

Seymen düzülmeyi yalnız Ankara Efeleri anane olarak saklamıştır. Çünkü bütün Ankara civarı köyleri Oğuz boylarıyla doludur. Çubuk'ta Kınık, Elmadağ eteğinde Bayındır, Ayaş'ta Kayı, Hüseyin Gazi dağı eteğinde Peçenek, Yazır, Dodurga, Bâlâ'da Avşar, Çubuk'ta Kargın, Çavundur, Eymir Gölü, Bökdüz köyleriyle Ankara'yı çevrelemiştir. Bütün bu köy adları Oğuzların yirmi dört boyunun adlarıdır. Köylerin pek çoğu Oğuzların Beydili aşiretine mensuptur.

Anadolu, tarihte böyle çok galeyanlı günler geçirmiş, Seymen düzülmeye, yaya atlı ve silahlı olan delikanlıları bir reis etrafında toplamıştır. Kuvvetle muhtemeldir ki Selçuk İmparatorluğu yıkılırken (Anadolu Selçukluları) yine böyle bir galeyan olmuş, Osman Beyi aynı şekilde Kayı Aşiretinin başına bey seçmiştir. O güne ait elimizde yazılı bir belge olmamakla beraber, Etnolojik tetkiklerle, halkta yaşamakta olan ananelere tesbit etmekle, kaybolmuş tarihi harikatleri de meydana çıkarabiliriz.

Seymen düzelme adeti beş on kişiye ait bir topluluk değil, Orta Anadolu Türklerinin müşterek bir galeyanıdır. Selçuklu devletinin Cend'de Osmanlı devletinin Söğüt'te kuruluşu bu ananeye çok benzemektedir. Selçuklu aynı şekilde atlı seymen alayları önünde, bir torbadan bir

(17) KALIPÇI, Bülent, Kızılay, Ankara (10.11.1993).

çocuğa ok çektirilmek suretiyle, kendi okunu çekerek bey olmuştu. Osman Bey ise, yine atlılar karşısında bir ak keçeğe oturtularak, dokuz defa havaya kaldırılarak karargahta dolaştırılmıştı. Kımızlar sunulup, and içilerek Bey tanındı. Bu muhakkak ki, Seymen alayı, eski Türk'lerden kalma bir adettir. İkinci Mahmud'un kurduğu "Sekban" teşkilatı "Seymen" kelimesinden alındığını iddia edenler de vardır. İstanbul'da Şehzade Camii'nin karşısında Çukurçeşme civarında eskiden bir "Seymenler Mezarlığı" olduğu da söylenilmektedir. İstanbul esnafı arasında Ahi teşkilatında bulunan "Seymen"lerin de Ankara Ahileriyle bir münasebeti vardır. Rumeli'de "Seymen-bekçi, Muhafız" manasında kullanılmaktadır.

Ankara'da ise "Seymen", efe, yiğit ruhlu ve adı manasında kullanılmaktadır. Zeybek kelimesi de Seymen kelimesiyle alakalıdır. Seymen düzüleceği zaman, Efeler kahvesi önüne sancak dikilir. Bu bayrak Seymen alayının kurulmasına işarettir. Eski Türkler de otağ önüne tuğ ve sancak dikerlerdi. Mustafa Kemal'in Ankara'ya geleceği günün sabahı da sancak dikildi. O zaman Efeler kahvesi Ulucanlara giden yolun üzerinde bulunan Sarı Ahmed'in kahvesi idi. Esasen civar köylerden Seymenler de akın akın gelerek hanlara yerleşiyorlardı. Bu günlerde Kalecik Seymenlerinin başında Sülük, Zirrililerin başında Saraylı Ahmet Yozgat'tan yeni Şehli Rıza uşakları, yani kızanlarıyla Ankara'ya gelmiştir⁽¹⁸⁾.

3.7. Pehlivan Güreşleri

Ankara'da pehlivan güreşleri, ekseriya Cebeci Çayırında, ya da Namazgahta yapılırdı. Pehlivan güreşleri bizat Vali'nin himayesinde yapılırdı. Bir gün önce dellâl çarşı, pazar gezerek güreşi ilan ederdi. Güreş, Cuma namazından sonra yapılır. Meydan meraklılarla dolardı. Bilhas- sa Hükümet erkani başta olmak üzere yerlere serilen

(18) SİPAHİ, Cemil Demir, a.g.e. s.350-351.

halılara bağdaş kurularak oturulurdu. Meydanın intizamını ellerinde kırbaçları olan zaptiyeler temin ederlerdi (Polis).

Oyunun devamı müddetince, pehlivanlara parsa toplanır, güreşi kazananlara ödülleri verilirdi. En az iki davul ve zurna durmadan çalar, havaya heyecan katarlardı. Pehlivanlar yağlanır. Temennahlarını çakarlar, peşrevlerini yaparlar, ağır ağır gezinirlerdi. Pehlivan ağası da şu duayı okurdu:

Pehlivana aşk olsun pazuda kuvvet gezdirir
İmtihan olmaklığa hasmıyla kisbet gezdirir
Kimse istemez kendi vahdetiyle diyarı gurbeti
Abudane serpilir insanı kismet gezdirir⁽¹⁹⁾.

3.8. Ferfene (Muhabbet)

Ferfene, sıra gezmesi, muhabbet ve cümbüş adıyla bilinen toplantılarda da Ankara oyunlarının ve müziğinin günümüze kadar ulaştığı bilinmektedir. Ankara'lı yeni yetişen gence seymenlik ruhunu ilk kez bu toplantılarda aşılar, saz çalıp türkü söyleyerek, oyunlar oynayarak atalarından öğrendiklerini, bildiklerini gençlere aktarır, hataları düzeltir, gelenek ve görenekleri bizzat göstererek bu gençlere gerekli kültürü kazandırmaya çalışır.

Her muhabbette bir Delikanlı Başı mevcuttur. Muhabbet meclisi bu şahıstan sorulur. Delikanlı başı işaret etmeden saza başlanmaz. Yine delikanlı başı işaret etmeden oyuna katılmaz. Mecliste oturma dahi belli bir nizam ve intizam dahilinde olur. Toplantı yerinin baş köşesinde delikanlı oturur. Onun her iki yanında yardımcıları ve daha sonra diğerleri sıra ile delikanlılık ve yaş durumuna göre kapiya doğru sıralanır. Bağdaş kurarak veya bir dizlerini

(19) Ankara Seymen Oyunları ve Kıyafetleri, Kültür Bakanlığı, Ankara s.3.

bükerek otururlar. Ayak ayak üstüne atılmaz, çok ayıp sayılır. Gençler mutlaka diz çökerek oturmak mecburiyetindedirler.

Mecliste saz çalanların oturma düzeni de bir geleneği bağlıdır. Saz töresinde; yaşlı ve usta kişi saz çalanların ortasında ve yüksek bir yere oturur. Meclisi idare eden delikanlı başının işareti ile saz başlar. Ankara'lıların deyimiyle "Saz Başlar, Söz Biter". Mecliste artık hiç kimse konuşamaz, çıt çıkmaz. Sadece sazın sesi duyulur. İlk defa divanlar, koşmalar, keremler çalınır, söylenir. Daha sonra kırık havalara geçilir ve yöre türküleri okunur. Sonunda halk oyunlarına geçilir. Sazlar oyun havalarını çalmaya başladığında yine delikanlı başının işaretiyle usta oyuncular teker teker en az iki kişiden oluşan gruplar halinde oyuna kalkarlar. Oyunlara ilk defa Sabahi ile başlanır. Sonka Misket, Hüdayda, Yandım Şeker, Morko-yun, Name Gelin, Ankara Koşması, Yıldız, Çarşamba, Atım Arap vb. gibi düz oyunlarla devam edilir. Aralıklarla oynanan oyunlar sonunda bir Zeybek oynamak muhabbet geleneğidir. Muhabbetin son faslının bitiminde Cezayir havası çalınır. Bundan sonra hiç bir surette saz çalınıp oyun oynanmaz. Meclisin ve muhabbetin bittiğini Cezayir havası bildirir⁽²⁰⁾.

3.9. Bağa Göçme

Bugün tarihe göç eden ve mazide tatlı bir hayal olan adetlerden birisi de hiç şüphe yok ki bağa göçmek, bağ alemleri ve bağ bozumudur. Ankara eskiden etrafı bağlarla çevrili yeşilliğe doymuş, şirin bahçeleriyle kendine has bir güzelliği vardı. Yaz aylarında her ev mutlaka ya bağa ya da bahçeye göçerlerdi, kışın da tekrar şehre dönlürdü. Bahar yeli eser esmez yani Nisan en geç Mayıs ayında bağa göçülür, Ekim ayı sonlarında inilirdi. Bağa göçmeden evvel bağlar kazılır, omcalar budanır, budanan

(20) a.g.e. s.7.

çubuklar bağlanarak bir kenara yığılır, daha sonra belle-nir (isbatıtımar) bu suretle içinde at tanesi bile olma-yan tertemiz bakılan bağların verimi de o nisbette fazla olurdu.

Bağlara gidiş, dönüş eşeklerle, hali vakti yerinde olanlar üzeri tenteli tek atlı arabalarla veya atlarla olurdu. Sabah çok erken saatlerde kalkılır, kurumuş çubuk-lardan yakılan alevlerle kahveler içilir, eşeğin tımarı yapılır, palanı vurulur, üzerine heybesi konur; keza ak-şam dönüşünde bağcılar ekseriya biraraya gelerek eşekler üzerinde konuşarak muhabbet ederek, arkalarında bir toz bulutu bırakarak evlerine dönerlerdi.

Akşam yemeğinden sonra gene alevler yakılır, kahve-ler içilir, bu sessiz gecede pırıl pırıl yanan gökyüzü, tertemiz bir hava, dalların yapraklarını hafif hafif sal-layan serin ve tatlı bir rüzgar; gecenin sessizliğini de-len bekçinin acı düdüğü; köpek havlamaları ve nihayet ses-sizliğe dalga dalga yayılan cır, cır ve zerdali böcekleri-nin ahenkli musikisine dalarak erkenden uykuya varılırdı.

Cuma günleri sıra gezilir, bir komşuda toplanır, sabah çayı, ya da sütlü kahveler içilir, günün mevzuları konuşulur, dertlere deva aranırdı.

Ankara'nın ilk olan meyvesi dut, vişne ve zerdali-dir. Bunlar yaş olarak yendiği gibi, kurutulurdu. Daha sonra yaz armutları, elma, erik ve nihayet üzümleri olur-du.

Ankara bağlarının üzümleri ekserisi siyah pekmez-lik cinsindendir. Bununla beraber, hevenklik beyaz üzüm, bulut üzümü, gül üzümü, erolan, karagevrek, cırt üzüm gi-bi çeşitleri vardır. Ağustos ayı sonları Eylül ayı başla-rında (Gazel vakti) bağlar bozulur. Heveklik üzümler ip-le-re dizilir, evi mazbut olanlar bağ evinde olmayanlar da şehir evine hevenk asarlar, siyah pekmezlik üzüm ya

şirahane (şirahne) ya da büyük pekmez oluklarında ezilir, sırası pekmez tavalarında kaynatılır. Sırlı pekmez küplerine konur pekmez kaynatma işi her evde en az bir hafta sürer ve hayli de yorucu işti.

Bahçede göçülüler kış armudunu, elmasını, üvezini ve ayvasını bozar, havalar da soğumaya başlamıştır. Yavaş yavaş şehre inme hazırlıkları başlar ve engeç Ekim sonunda şehre taşınılmış olurdu⁽²¹⁾.

Ankara'lı sanatçılarımızdan Rıfat Balaban'la, Ankara'daki görüşmelerim sırasında başa göçmeler konusunda, şu bilgileri aldım:

"Eskiden orta tabaka aileleri her yerde eğlence yaratmaya çalışırdı. Ben çok küçüktüm, hatırlıyorum. O zamanlar Ankara dağlıktı, bahçelikti. Dedem beni eşeğin arkasına oturtur; başa yazlık eve göçer gibi giderdik. Türküler yakılır, maniler okunur, eğlence yapılırdı..."

Görüldüğü gibi Başa Göçmeler de Ankara halkı için, bir nevi eğlence haline gelmiştir.

4) Erkek Seyirlik Oyunları

4.1) Seyirlik Oyunlar Nedir?

Halkın eğlence için biraraya geldiğinde, tiyatro tarzında, çoğu kez giyimle ve özel makyajla yapılan eğlencelik oyunlardır.

Ankara bölgesi, seyirlik köy oyunu niteliğindeki oyunlar yönünden de, zengindir. Arap oyunu, Hortlak oyunu, Topal oyunu, Tosbağa oyunu vb. oyunlardan oluşan bu halk kalıtı çağdaş tiyatro sanatına, olanaklar sağlayabilecek niteliktedir.

(21) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e. s.164-165.

4.1.1) Arap Oyunu

Düğünlerde oynanır. Oyuncu, yüzünü karaya, dudaklarını ve dilini kırmızıya boyar, gözlerinin çevresine un sürer. Başına kara yemeni örter, üzerine beyaz sarık sarar. Kambur olsun diye sırtına bohça bağlar. Emindeki tefi çalarak hem şarkı söyler, hem oynar⁽²²⁾.

Ya araboğlu araboğlu
Gir Şam'a doğru Şam'a doğru
Damdan düştü bir kedi
Pişmiş tavuğu yidi
Arabı da şak şak, arabı da şak şak

4.1.2) Deve Oyunu

Üç kişi omuzlara merdiven koyar, üstüne bir örtü örterler. Öndeki, elinde bir deve başı tutar. Böylece deveye benzer bir görünüm ortaya çıkar. İzleyenler bu deveyi kızdırır, o da onlara saldırır⁽²³⁾.

B. ANKARA ERKEK HALK OYUNLARI

1. Ankara'nın Eğlenceleri (Oyunlar)

Oyun, öztürkçe bir kelime olup, duygu ve düşünce-nin hareketle ifadesidir. Bu ifade şeklinin yaşanılan toplumla sıkı bir ilişkisi vardır.

*Sadi Yaver Ataman'la yapılan görüşmede halk oyunlarının genelde kültürümüzün bir parçası olduğu, aynı zamanda eğlence amacıyla da icra edildiği belirlenmiştir.

İlk insanlar, oyunla düşünce, tasavvur, arzu, ihtiras ve efsanelerini anlatırlardı. İlk insan henüz hiç bir

(22) Yurt ansiklopedisi, a.g.e., s.691

(23) Yurt ansiklopedisi, a.g.e., s.691.

* Sadi Yaver ATAMAN ile görüşme, Erenköy, Mayıs 1994, Bant No.1.

şey bilmediği dönemde tabiat içinde yaşarken bir takım sesler duydu, hareketler gördü. Zamanla bu hareket ve sesler, kafasında çağrışım yapmaya başladı. Böylece hareketleri ve sesleri taklit etti. O zaman da, ses ve hareketin bütünü olan oyun ortaya çıktı.

İlk insandan başlayarak, günümüze kadar gelen "oyun" günümüzde halk kültürünün, önemli ve zengin bir bölümünü oluşturur. Görüldüğü gibi oyunun insan hayatında önemli bir yeri vardır. Düşünen insan, çalışan insan ve onun hemen yanında bir de oynayan insan vardır. Her sanat dalında olduğu gibi oyunlarımız da insanı anlatır. Bu nedenle oyunlarımızın altında kaynağı çok eskiye dayanan, bugün unutulmaya yüz tutmuş, derin manalar gizlidir⁽²⁴⁾.

Halk oyunlarının seyrederken yurdumuzun değişik yörelerinde yaşayan halkımızın, örf, adet ve geleneklerini, karakterlerini, duygu ve düşüncelerini, davranışlarını ifade ettiklerini görür ve bu oyunlardan zevk ve gurur duyarız.

1.1. Zeybek Oyunu

Bugün Ankara'da bilhassa zeybek oyununda meşhur olan kimseler Yağcı oğlu Fehmi, Çelik İbrahim, Hüsnü oğlu Bahri, Hakkı ve diğer baylardır.

1318'de Ankara'da doğan ve Ankara sanat okulunu 1334'de bitiren Bay İbrahim Somçelik oyun ile olan münasebetini kendi kalemıyla aynen şöylece yazdı:

"Küçüklük hayatımdan beri milli oyun ve şarkılara hevesim pek fazla idi. Memleketimizde eskiden delikanlılarımız atalarından görmüş oldukları gibi saz alemleri yaparlardı. Ben de bunların saz ve oyunlarını pencereden seyrederdim (Çünkü küçük olmaklığım hesabı ile aralarına

(24) AY, Yrd.Doç.Gökten, Folklor Giriş, İst.1990.s.72-73.

almazlardı), seyrettiğim yerden oyunlarını kapardım. Oradan çıktıktan sonra eve gelir, sazdan duymuş olduğum havaları sesle tekrarlardım"(25).

Ankara halk oyunları içinde en önemli yeri Zeybek oyunları alır. Zeybek oyunları daire biçiminde ve eller tutulmadan oynanır. Ağır, heybetli bir karaktere sahip olan ve mertlik, yiğitlik ifade eden Ankara Zeybek oyunlarının sacayağı biçiminde oynanmasına özen gösterilir.

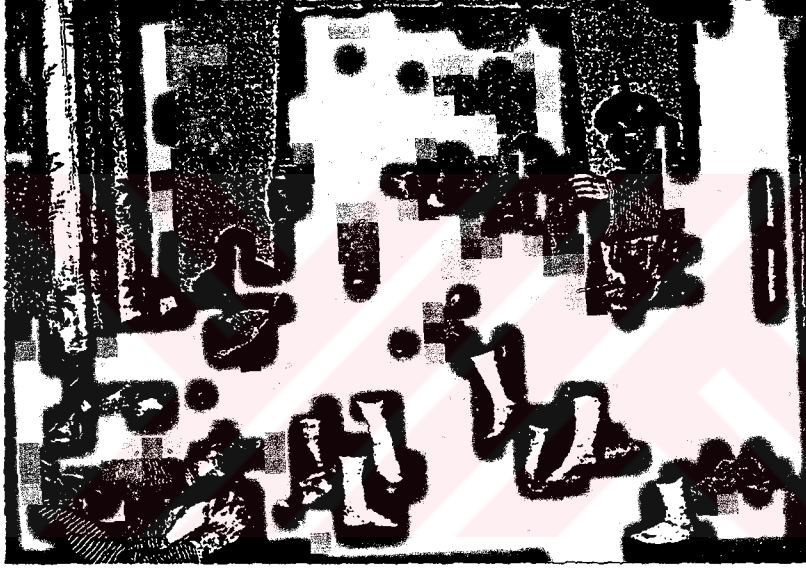
Ankara Zeybeği, yalnız erkekler tarafından en az iki kişi ile bağlama eşliğinde oynanır. Tek olarak oynanmaz. Üç kişi tarafından oynanan ve üçlü sacayağı adı verilen biçimi daha da güzeldir. Saz önce ezginin gezinti kısmını çalarken oyuncular hareketsiz dururlar. Bu arada sol el arkada kalçanın üzerinde, sağ el silahlığın üzerinde durur. Ayaklar yarım veya bir adım boyu açık vaziyette beklenir. Ezginin çalınmaya başlanması ile birlikte kollar önce aşağıya sarkıtılır, sonra dirsek hizasında kaldırılır oyuncular ezginin ritmine göre uyarak üç defa dururlar. Bu kısma gezinti denir. Gezinti bölümü tamamlandıktan sonra oyuna girilir.

Zeybek oyunları oynanırken oyuncular ellerinde mendil, kaşık, sopa vb. gibi herhangi bir araç bulundurmazlar. Yalnız Seymen Zeybeğinde oyuncuların elinde kılıç bulunur.

Zeybek oyunları bağlamayla oynanır. Yine Seymen Zeybeği, Seymen Alayı yürüyüşlerinde ve dışarıda oynandığında bu zeybek oyunu davul zurna eşliğinde oynanır.

(25) KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp, KARSEL, Hulusi Suphi, a.g.e. s.27.

Milli ve dini bayramlarda, düğünlerde, Sıra Gezmeleri ile Ferfene Toplantılarında oynanan düz oyunlardan sonra ve yine Ankara'da özellik gösteren muhabbet geleneği olarak bilinen toplantıların sonunda zeybek oyunlarından biri mutlaka oynanır⁽²⁶⁾.

Efeler Ankara Zeybeğini Oynarken
(Üçlü Sacayağı)

(26) Ankara Seymen Oyunları, a.g.e. s.6-7.

1.2) Düz Oyunlar

Düz oyunlar Zeybeklere göre daha hareketli ve kıvraktır. Figürler ise zeybeklerde olduğu gibi, el, kol ve ayak hareketlerinde toplanmıştır. Düz Oyunlarda ezgi, başlangıç ve bitiş bölümü aynı hızdadır. Figürlerde pek fazla değişiklik yoktur. Oyun, belli ritimde başlar ve biter.

Düz Oyunlarda eller kaldırıldığında dirsekler omuz hizasına gelmelidir. Baş dik, göğüs ilerdedir. Omuzlar sallanmaz, vücut titremez, çökme hareketi bulunmaz. Oyuncular kendi eksenini etrafında soldan sağa doğru dönerler. Oyunlar daire biçiminde oynandığı gibi karşılıklı iki düz sıra biçiminde de oynanır. Yalnız, Hüdayda ve Çarşamba oyunlarının ikişer gruplar halinde oynanması gerekir.

Oyunlar herkes tarafından, her yerde ve her zaman oynanmaz. Oyunun oynanması için bir sebebin olması gerekir. Oyunlar (Zeybeklerde olduğu gibi) Sıra Gezmelerinde, Ferfene Toplantılarında, düşünlerde, milli ve dini bayramlarda, kapalı yerlerde oynanır. Yalnız erkekler tarafından oynanan Ankara düz oyunları arasında Hüdayda, Çarşamba, Misket, Yandım Şeker , Morkoyun, Name Gelin, Ankara Koşması, Yıldız, Atım Arap, Sabahi en çok bilinenleridir.

Ellerde Zeybeklerde olduğu gibi herhangi bir araç bulunmaz. Müziğin ritmine göre baş ve orta parmaklar şıkırdatılır. Oyuncular hiç bir zaman birbirlerine tutunmazlar. Bu oyunlarda sol kol arkada, sağ kol yukarıda başı geçmeyecek şekilde tutulur. Bazen iki kol da aşağı sarkıtılır. Oyunu idare edenlere Efe Baş, oynayanlara da Seymen denir. Ankara halk oyunları yalnız erkekler tarafından oynanır. Kadın ve erkekler birlikte oynamazlar.

Köylü erkekler ekseriyetle Düz oyun bilirler. İyi oynayanlar çengi kadınların tavırlarını katiyen taklit etmezler. Kendilerine mahsus hareketleri var. El ve kol hareketleri irticalidir.

1.2.1) arşamba Oyunu

Düz oyunların içinde en hareketli olanıdır. Oyunun özelliğinden dolayı mutlaka iki kişi tarafından oynanması gerekir. Özellikle kol ve omuz hareketleri önemlidir. Karşılıklı geliş ve gidişlerde oyuncular tam karşı karşıya geldikleri sırada ayaklarını sert bir şekilde yere vururlar. Cepheleri aksi yönde olduğu halde sağ omuzlar sağa, sol omuzlar sola dokundurulur. Dönüşlerde parmaklar hafifçe şıkırdatılır⁽²⁷⁾.

Efeler arşamba Oyununu Oynarken

1.2.2) Kaşıklı Oyun

İki eldeki çift kaşıkların birbirine vurulmasıyla oynanır. Havaşının hafif yerlerinde kaşıklar durur, ayak hareketleri olur. Saz hafif çalarken, kaşıkların birdenbire duruşu oyunun karakteristik hususiyetini gösterir. Sol ayak vururken sağ ayağın topuğu kalkık durur. Böylece yürünür. Pek canlı ve renkli kaşık vuruşları yapılır.

(27) Ankara Seymen Oyunları, a.g.e. s.9.

Kaşıklı oyunun bütün ayak hareketleri düz oyundaki gibidir. Zilli oyun'un kaşıklıdan hiç bir farkı yoktur; yalnız elde kaşık yerine zil bulunur. Ritm şıkırtıları ikisinde de birdir.

Kaşıklı oyun

1.2.3. Sinsin Oyunu

Açıktaki gece ateş yakılır. Oyuna katılan herkes ateşin etrafında halka olur. Bir kişi ortaya çıkar, çalımla ateşin etrafında dolaşmaya başlar. Bu sırada başka birisi onun yüzüne karşı ileri atılarak onu kovalar, muştalar ve herhangi bir şekilde meydandan uzaklaşmaya mecbur eder. Bundan sonra başka birisi daha ortaya çıkar, o da ikinci-yi sahadan uzaklaştırmaya çalışır. Oyun böylece devam eder ve biter. Seyircilere alay denir.

Sinsin adı sinmekten gelir⁽²⁸⁾.

Rıfat Balaban; Sinsin oyunu hakkında şu bilgileri verdi:

"Eskiden şimdiki Cebeci mevkisinde büyük çayırlar vardı. Büyük variller içersinde gaz yağı ve kum karıştırırlardı. Bu karışım ortada yakılırdı. Sinsin oynanacağı

(28) KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp, KARSEL Hulusi Suphi, Ankara, s.27.

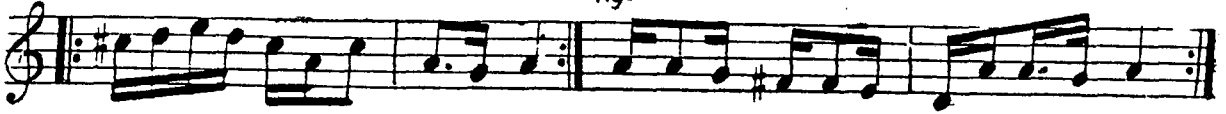
zaman bütün ahali oraya toplanırdı. Bir davur zurna olurdu. Dışarıdaki kişi ona yumruk atmaması için daire içindeki dışarı çıkardı. Yerini ötekine terk ederdi.

— Sınsın

Şabukça

Agitata

1.2.4) Sürdüm Oyunu

Bu oyundan kısaca bahsetmiştik. Düşün denilen her türlü toplantılarında kızlarla erkekler karşı karşıya yer alırlar:, zaten düşünün en sonunda yapılır. Biri kız ve biri erkek iki kişilik bir oyundur; göz işaretiyle veya deynekle dokunmak suretiyle erkek kızı oyuna davet eder. Ortadaki bir iskemlenin etrafında birbirlerini takip ederek oynamaya başlarlar. Kız iskemleye oturur. Erkek onun etrafında bir müddet daha döndükten sonra elindeki deynek- le kızın sol ve sağ sırt taraflarına, sonra sol ve sağ koluna dokunur ve değneği kucağına bırakıp ortadan

çekilir... Kız kalkar; bu sefer o, kendisine evvelce yapıldığı gibi, istediği bir erkeği oyuna çağırır, oynarlar. Erkek iskemleye oturur, kız onun etrafında oynayarak döner, değnekle aynı şekilde omuzlara dokunup kucağına bırakır, çekilir...

Bu sırada, seyirciler, ellerini ritme göre birbirine veya ellerindeki bir değneği masa gibi bir şeye vurarak vezin tutarlar.

— Sürdüm oyun havası

1.2.5) Çeçen Oyunu

Oğlan ortaya çıkarak elleri sarkık bir halde, düz ve usullü yürüyüşü ile halka çizmeye başlar. Arkasından kız aynı yürüyüşle oyuna girer... Erkek çevik hareketle ayak uçları üzerinde geri döner ve kızla karşılaşır, ve iki oyuncu yüz yüze birbirlerinden bir kaç adım uzaklaşıp yakınlaşarak oynarlar. Erkeğin geri dönme hareketi mü-
1 için "çabukça" yerinde olur. Bazen sağ kolunu kızın tepesinden aşırır... Bu şekilde tekerrür eder... Öteki oyuncular da aynı vechile oynarlar⁽²⁹⁾.

(29) KÖSEMİHAL, Mahmut Ragıp, KARSEL, Hulusi Suphi, s.29.

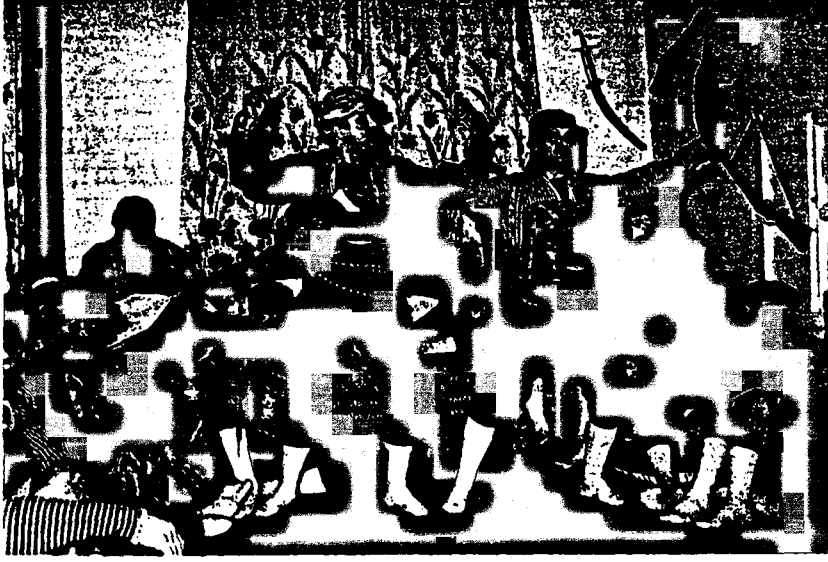
Çeçen oyun havası

1.2.6) Hüdayda Oyunu

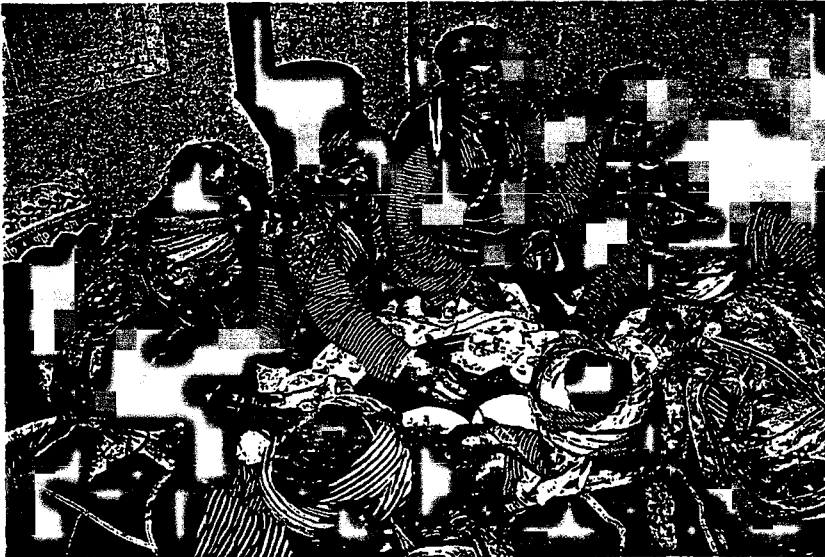
Hüdayda oyunu Ankara'da çok yaygın olarak oynanır. Gerek müziği, gerekse figürleri diğer oyunlara nazaran daha estetikdir. Hüdayda, Ankara'nın sembolü haline gelmiştir. Oyunların içinde mazisi en eski olanıdır. Adını, gü-
1 elliği dillere destan olan Fatma Hüda adındaki Ankara'lı bir kadının hikayesinden aldığı rivayet edilir. Hatta devrin padişahına rakkaselik yaptığı da söylenir. Çarşamba oyunu gibi mutlaka iki kişi tarafından oynanması gerekir. Gezinti kısmından sonra oyuna girilir⁽³⁰⁾.

(30) Ankara Seymen Oyunları, a.g.e. s.8.

Efeler Hüdayda Oyununu Oynarken

Düz oyunlardan ayrıca "Fındık Fıstık", "Mor Koyun", "Atım Arap", "Koşma", "Yandım Şeker", "Misket" gibi düz oyunlar da Ankara merkezi oyunlarından. Bunların notalarını sırasıyla veriyorum.

Efeler Yemek Yerken

1.2.7) Fındık Fıstık Oyunu

- Fındık' fıstık.

Moderato

Ben . köp-rü-den ge-çer-ke - n a-man-ya - r ca-nım ya - r
ya - r ya - r yar-yan - dum köp - rü sal-la - dı be - ni
ya - rım yol-la - dı be - ri Şu kâ - ra - ta -
- nın kl - zı ip - siz ey - le - di be - ni

1.2.8) Mor Koyun

Ankara'nın eski oyunlarından olan Mor koyun iki ya da dört kişiyle, Morkoyun türküsü eşliğinde oynanır. Türkü, birkaç yüzyıl öncesinin Ankara'sında bir çobanın, pınara gelen bir kıza tutkusunu yansıtmaktadır:

"Mor koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Hakikatlı yar olsa
Uykuyu böler gelir

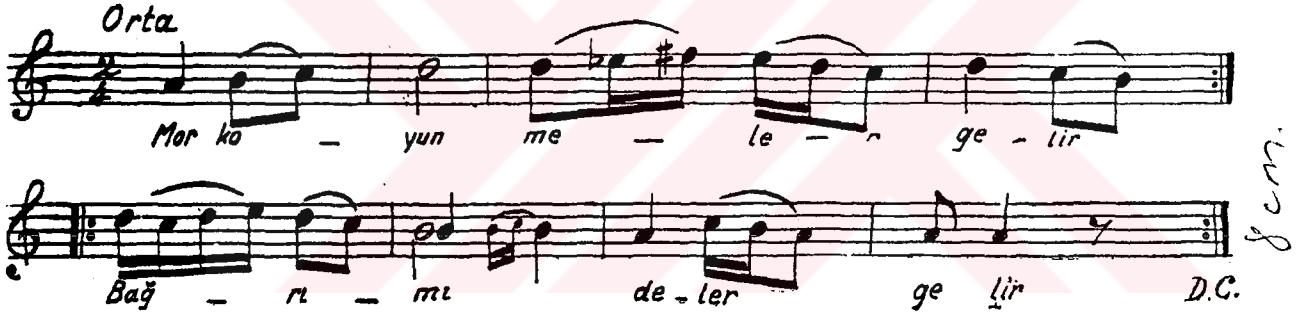
Esine de yavrum esine
Gül koymuş dalfesine
Doyulmuyor o yarin cilvesine

Mor koyun meşelerde
 Gülsuyu şişelerde
 Herkes yarını almış
 Biz kaldık köşelerde

.....

Kar yağmış kar dağına
 Gül koymuş bardağına
 Yar bizi davet etmez
 Gül sine çardağına"

— Mor[koyun

1.2.9) Atım Arap Oyunu:

— Atım arap

Orta

1.2.10) Koşma

Koşma

0 *f* Yü-rü dil - ber yü-rü öm - rü -
 mün ya - rı E - ri - di kal - ma - dı şu da -
 ğın ka - rı Vay vay as - ma - lar - da züm!
 Yos - ma - lar - da gö züm Az da - ha bü - yür - se
 var çap - kı - na sö züm

1.2.11) Yandım Şeker⁽³¹⁾

- Yandım şeker

Ortu

Ev - le - ri ka - ya - lık - ta Yar gör - düm a - ra - lık - ta

Ben şef - za - lı is - te - rim böy - le ka - la - ba - lık - ta

A - man şe - ker oğ - lan yan - dım şe - ker oğ - lan se ak - şa - ma

tez . gel . ha - ba - dö - şek - yar - gan .

1.2.12) Misket Oyunu

Ankara'nın simgesi gibi olan Misket'in gerçek bir sevda öyküsünden kaynaklandığı söylenir. Üç ya da dört kişinin oynadığı oyunda temel olarak duruş, yürüyüş ve sekiş önemlidir. Oyuna eşlik eden türkünün çarpıcı sözleri vardır:

"Güvercinim uyur mu
Çağırsam uyanır mı
Misket orda ben burda
Buna can dayanır mı

A benim aslan yarım
Dağlara yaslan yarım
Dağlar cefa götürmez
Sineme yaslan yarım

Güvencin uçuverdi
Kanadın açıverdi
Eloğlu değil mi
Sevdi de kaçiverdi

A benim hacı yarım
Başımın tacı yarım
Eller bana acımaz
Sen bari acı yarım⁽³²⁾

(32) Yurt Ansiklopedisi, a.g.e. s.690.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL KADIN EĞLENCELERİ

A) GELENEK HALİNE GELMİŞ EĞLENCELER

1. Ankara Eski Düğün Eğlenceleri

Ankara düğünlerine, Oğuz Türklerinin adet ve örfle-ri tamamen hakim olmuş ve bugün bu güzel adetler maalesef birer birer tarihe göç etmektedir. Biz burada evvela düğün adetlerine girmeden evvel kız görme, dünür gitme adetinden başlayarak düğün törenlerine girelim.

Evlenecek çağa gelmiş oğlana evvelce göze kestirilmiş bir kız yoksa, oğlan evi yakın akrabalarını da yanına alarak kız evlerini ziyarete giderler. Buna dünür gezme tabir edilir. Bu gezmelerde nezaket icabı kız her gelen dünüre çıkar, bu çıkış ve görünüş ya kahve getirme, ya da bir şey ikram etmek bahanesiyle olur; kızın boyu posu, yüzü, elleri tetkik edilir ve kız evine veda edilir. Ancak görücüler kızı beğenmişse, ikinci defa dünür gidilir ve Allahın emri Peygamberin gavli ile kız istenir. Bu arada pek meşhur olmuş şu konuşmalar yapılır: "At beslenirken kız istenirken verilmeli, yetmiş ekin (kemale gelmiş) Allah yerine yakıştırsın, Allah murat ettiyse olur" gibi iyi temennilerde bulunulur. Dünür başının kız övmesi de şöyle olur: "Kız kaymak gibi yüzüne baktıkça insanın yüreği kaynıyor, gözleri (mavela) mavi ela, kenarları kaytanlı kirpikleri deste deste (uzun ve sıkı) çatık kaşlı, gümrak uzun saçlı, kalem kaşlı, inci dişli, sürahi burunlu, hokka gibi ağızlı, fidan gibi boyda, top ayaklı elleri pamuk gibi, gül tırnaklı, ağzı yumuk gülüyor" (kibar gülüşlü) çirkin kız için de "kaşlı gözlü amma tuzsuz sevimsiz" derler.

1.1) Nişan (Takı):

Şerbet İçme

Eskiden bugünkü gibi davetiye yoktu. Davetiye yerine çağırıcı kadınlar vardı. Bunlar Ankara'nın bütün evlerini ailelerini tanırlardı. Çağırıcı kadının eline bir liste verilir. O da ev, ev gezerek nişanı okurdu. Oğlan evi nişan için, kız evinin bütün ev halkına ayrı ayrı (kaynana, görümce, kaynata (kayınpeder)e hediyelerini alırlar. Güveyi de, kız için çorap, iskarpin, gelin elbisesi, eline yakılacak kına, başına örülecek tel için (kı-lavan teli) alır. Ayrıca bir sini (bakır tepsi) üzerine kesme şeker, yemiş, kahve ve kahve şekeri ve şerbet konarak renkli bürüncek'e sarılıp çağırıcı kadının başına verilir ve kız evine gönderilirdi.

Oğlan evinin misafirleri toplu halde kız evine giderler. Kız anası misafirleri karşılar. Okuyucu kadının getirdiği bürüncekle siniyi ortaya konulan bir masa üzerine bırakır. Kız tarafı lazım gelen hürmeti gösterir. Evvela bir yorgunluk kahvesi içilir. Şeker ikram edilir ve nişanın uğurlu ve hayırlı olması için dua ve ilahiler okunur ve dağılırlar. Kız evi okuyucu kadına yemeniler içinde sarılı bahşiş verirlerdi. Kız evi oğlan evine mukabelede bulunmak üzere genç komşu kızlarına dikişler dağıtılır. Güveye gecelik, içlik, çorap, mendil, başına çelkilik yemeni, acem şalı, yağlık ve uçkuru, kaynanaya don gömlek, mendil, mahrama, görümceye gömlek ve üzerine çevre konur. Ve çağırıcı ile gönderilir⁽³³⁾.

Nişan merasimi sona erince kız evinde çeşitli eğlenceler yapılır. Sözgelimi karşılıklı atışmalardan sonra kendi aralarında yöresel ezgilerini dile getirirler:

"Eskişehir, Ankara

Var yüreğimde yara

Nazar olursun a kız

Sür yanağına kara"

1.2) Çeyiz Asma

Çeyiz Pazartesi günü asılır. Kızın, sandıkta ne kadar eşyası varsa bir odaya asılır. Burada gelin kızın

(33) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e., s.156.

bizzat eliyle işlediği işler, danteller, örgüler, entariler, iç ve dış çamaşırları, ayakkabılarına varıncaya kadar teşhir edilir. Yanı başında kızın yatak yorgan (yükü) ve bakır takımlar da bulunur. Çeyiz altında kahve içilir. Düşün çağrısı (düşüne davet) yukarıda da izah ettiğimiz gibi bugünkü davetiye yerine çağırıcı kadınlar vardı. Davet edilecek kimselere şöyle hitap ederdi; darısı başınıza çocuklarınıza olsun. Çarşamba günü Kına Gecesine, Perşembe günü Gelin İndirmesine (Faytona), Cuma günü de Duvağına, (Mevlûdüne) buyuracaksınız der. Davet edilen yakın akrabalar da birer sini (tepsi) bakır kap düzer, üzerine ayrıca bir kumaş vs. bürünceğe bağlar ve bir hamalla düşün evine gönderilir.

1.3) Köçekle Saçı Gönderme (Hediye Gönderme)

Eskiden düşünlerde bilhassa zengin düşünlerinde köçek tutmak bir adetti, gerek kına gecesinde gerekse duvakta tutulan köçek kadınlardan birisi def çalar, diğeri oynar, bunların kendilerine has giyinişleri vardı. Altlarına uçları kıvrım kıvrım olan eteklik giyerler, üstüne kolları büzmeli çarlık işliği giyerler, bellerine kuşak bağlarlar ve göbeğinin üstüne uçları sarkan mendil sokarlar, işte bu kıyafetteki köçek kadınlar oğlan evinin hediyesini (saçı) kız evine götürürler. Bu hareket büyük itibar sağlardı. Köçeğin sofrasını ayrı koyarlar. Akşam üzeri oğlan evi kız evine gelir. Bu gelişte grubun önünde maşallama (Meş'ale) ve davul bulunur. Kız ve oğlan evinin davetlileri ayrı ayrı odalarda ağırlanırlardı. Kız tarafında "yüzük oyunu" oynanırken erkek tarafında ise "arap oyunu" oynanması adettendi.

1.4) Kına Gecesi

Çeyiz altından sonrakız evi oğlan evini Kına Gecesine davet eder. Bu toplantıda türlü kuru yemişler, kuru üzüm, içi üzümlü ve fıstıklı ev ekmek ve çörekleri misafirlere ikram edilir, keza köçekler, türlü oyunlar oynar ve misafirleri adeta coşturur. Hatta davetliler kendi aralarında oynarlar. Sıra kına yakma törenine gelmiştir. Odanın ortasına üstüste konmuş yastıklardan bir taht kurulur. Gelin hanımın yüzü bürüncekle örtülüdür. İki elinden

iki genç kız tutar ve kurulan tahta yüzü Kibleye dönük olduğu halde oturturlar.

Bu arada yaşlı ve gün görmüş bir kadın şöyle bağı-
rır: "Bismillah diyin, karın kınayı! Çağırın, gelsin ana-
yı!" Kızın anası gelir, kızına sarılır, bu sahne çok heye-
canlıdır. Zira kızın anası kızının mürüvvetini görmesin-
den duyduğu sevinç ve öte yandan kızından ayrılacağı üzün-
tüsü içindedir ve gözyaşlarını tutamayarak ağlar. Kızının
da kendisiyle beraber ağlaması şarttır. Öyle ki gözüne so-
ğan sürterler. Bu hengamede misafirler de ağıta iştirak
ederler. Nihayet kına tasta karılmış olarak getirilir. Kın-
ayı mutlaka, kocası ölmemiş dul olmayan kadın yakar, hep
bir ağızdan; "Sağ elini versin kınaya!" diye bağırlarlar.
Evvela sağ ele, sonra sol ele yakılır. Avuçlarından biri-
ne ekseriya ufak bir altın konur, bezlerle sarılır ve bi-
lekten sağlanır. Ayrıca ayaklarına da mihraplı olarak düz-
gün şekilde kına yakılmaya itina edilir. Zira çizgili, bo-
zuk olursa geçimi de bozuk olur. Kızı iki kişi yere bastır-
madan kucaklar ve sırt üstü yatırır. Kız yattığı yerden
oyunları seyreder ve öylece uyur. Sabah olunca bağlar çözü-
lür, avuca konulan altını güveyi yemeğinde çorba içine
atarlar. Güveyi de altını alır, delikli ise kesesinin di-
bine diktirir (Kesesi bereketli olsun)...⁽³⁴⁾

Kına gecesinde sesi güzel olan kadın ve kızlardan
birisi kına yakılırken hasret ve ayrılığı terennüm eden
şu türküyü söyler:

Atladım çıktım eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Yarenim kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin dadlı olsun
Ekinimi soktum astara (tavan)
Elimi kesti testere
Yarenim kınan kutlu olsun

(34) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e., s.157-158.

Bunda dirliğin dadlı olsun
 Dağdan keserler ardıcı
 Hani bu gızın sağdıcı
 Yarenim kınan kutlu olsun
 Bunda dirliğin dadlı olsun
 Dağdan keserler cevizi
 Hani bu kızın çeyizi

Yarenim kınan kutlu olsun
 Bunda dirliğin dadlı olsun
 Ankaranın elvan, elvan oyası
 Bakamadım yüzüne karnım doyası
 Aman allı gelin, nice oldu
 Aman ayrılmamız güç oldu

BİR BAŞKA KINA YAKMA TÜRKÜSÜ

Altın tas içinde gınam ezilir
 Gümüş tarağınan örgüm çekilir
 Aş gel garip anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam
 Bir orak verin tarla biçeyim
 biçeyim de anama, babama yollar açayım
 Anadan babadan vazgeç diyorlar nasıl geçeyim
 Aş gel anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam
 Anamın bacası yüceden tüter
 El kadar ekmeği bana yeter
 İllerin gapısı gahir gapısı
 Anamın gapısı altın gapısı
 Aş gel anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam
 İller devesi çölden geç gelir
 İller ana dedikçe bana güç gelir
 Aş gel anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam

Gurbetlik, gurbetlik zalim gurbetlik
 Gayanın başında öter bir keklik
 Sana yakın emme bana gurbetlik
 Aş gel anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam
 Ötme horozum ötme, sabah geç olur
 Gurbete giden gızlara gurbet güç olur
 Aş gel anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam
 Evlerinin önünde bir büyük gaya
 Çıkarlar bakarlar da göğdeki aya
 Gendin gelmezsen babamı yolla
 Nakarat
 Davulcular çala çala geldiler
 Böyük gapıdan içeriye girdiler
 Anamın babamın sevgilisini aldılar
 Aş gel anam aş gel ben varamam
 Eller anam dedikçe ben duramam (35)

1.5) Kız Yürütme

Kız evine davetliler toplanır, keza kına gecesinde olduğu gibi köçek zil döver ve oynar. Bu arada sinilerin (sofra) kenarlarına çörek dizilir. Üstüne incir, fıstık, fındık, ceviz içi dökülür. Bu suretle misafirler ağırlanır. Köçekler içli ve yanık türküler söyleyerek gelini iki akran kız arkadaşı koltuklarından tutarak ellerinde mumlar olduğu halde yavaş yavaş ortaya getirirler. Çağırıcı kadın ayak kehmasını yere serer üzerine gümüş kaplamalı nalınları kor. Kız kapıdan girer, nalınları giyer ve birkaç adım ileride orta yerde oturan kaynanasının elini öper ve takunyeleri ayağından çıkartır. Arkasından gelen çağırıcı kadın kehmayı toplar, kehma onun olmuştur. Geline darısı bulaşsın diye düğün halkının küçükten büyüğe kadar herkesin eli öptürülür ve sonra ortaya konan iskemleye oturtulur ve yüzündeki tül ve bürüncek açılır. Kızlar aralarında geline hitaben şu türküyü okuyarak oynarlar.

"Taşa basma iz olur"

1.6) Gelini Hazırlama

Daha ziyade süs ve boyanma çirkince olan kızlara yapılırdı. Varak tabir edilen, bir nevi parlak boya ile yüzünü süslerderdi. Saçından 19 adet tel kılavan örülür, bu örgü topuklara kadar uzanırdı. Nazar değmemesi için örülen teller arasına mavi bir bez içine, serçe kuşu pisliği, üzerlik ve çörek otu konur ve dikilir. Saçın telleri arasına takılır. Gözüne sürme çekilir, küpeleri ve gerdanlığı takılır. Kızın babası beline kuşak bağlar ve duvağını örter. Artık onu gerdekte güveyden başkası açamaz. Gelin artık dört başı mamur hazırdır.

1.7) Kıvırdımına

Gelin kız evinden uğurlanmadan evvel çeyiz odasında mahallenin ve düğün evinin akrabalarından (hökelekli) yaşlı oturaklı kimselerden bir grup başlarında hoca olduğu halde çeyiz odasına girer⁽³⁶⁾. Sehpaya konmuş olan çevreyi de hoca alır ve Allah hayırlı etsin, Allah başa yetirsin, hayırlı minnalı olsun, diyerek hayır ve duasını yapar. Bu dini mesarime (kıvırdımına) denir. Bu sırada kızlar kendi aralarında gelin evden çıkarken şu varyant tipi türküyü söylerler.

"Eşik üstünde durdum
Turalı para buldum
Hemen aldım mavzeri
Kendi kendimi vurdum"

1.8) Nikah

Kıza dünür gidilip, nişan ve takı merasimi bittikten sonra, sıra nikah işine gelmiştir. Bu ana kadar ne kız oğlanı ne de oğlan kızı uzaktan ve yakından dahi görmemiştir. Görmek şöyle dursun oğlanın kızın evinin önünden dahi geçmesi ayıp sayılırdı. Nikah mesarimi de bu şartlar altında yapılırdı. Bu mesarim ancak, her iki tarafın yakınlarının, taraflardan aldıkları vekaletnamelerle (söz senedi) olurdu. Mesela kızın yakın akrabalarından birisi yanına iki şahitle mahallenin imamını alarak kız evine giderler, kız kapalı bir odadadır. Kızın kapısı dışarıdan vurulur ve kıza dışarıdan şöyle seslenilir: "Kızım Fatma seni falancanın oğluna

(36) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e., s.159-160.

verdik, bize vekaletini veriyor musun?" Bu sual bir kaç kere tekrar edilir, içeriden kız: "Verdim" der. Bu suretle kızın da vekaletnamesi alınmış olur. Mahalle imamı bu vekaletnameler muvacehesinde nikahı kıyar ve bir izinname hazırlar, taraflar bu izinnameyi imzalarlar ve bu izinnameye de "her iki tarafın vekaleti ile nikah kıyılmıştır" şerhini verir.

1.9) Gelin Getirme

Bundan tam bir asır öncesi Ankarasındayız. Yıl 1850, mevsim güz, günlerden Perşembe, Ayağı Yüz, Yukarı Yüz bir bayram havası içinde çalkalanıp duruyor.

Bir yıldan beri sürüp gelen düğün hazırlıkları bitmiş, günlerdir, dedi, kodusu yapılan gün gelip çatmıştı.

Aşağı Yüzün en zengin ve şöhretli ağalarından birinin oğluna, Yukarı Yüzün, tanınmış bir tüccarının kızı gelin gidecek...

Aşağı Yüzden kalkan muazzam seymen alanının başında, çifte davul, zurna, arkasında, heyecan ve neşe dolu naralarını atan seymen zeybekleri, onların arkasında, yelleleri ve kuyrukları süslenmiş, Osmanlı eğerlerinin terki-sine sokulmuş, cirit deynekleri ve ellerinde maşallama (Meşale) lar olduğu halde, doru, kır, yağız atlar üzerine kasılmış efeler, gelin almak için Karaoğlan'dan Koyunpazarına çıkan, dar kaldırımli yoldan, yokuşa doğru, ağır, ağır ihtişamla ilerliyor...

Koyunpazarının en hakim yerine kurulmuş koca konağın, büyük iki kapısının kanatları ardına kadar açılmış, geniş ve büyük hayat'da, yer yer kurulmuş ocakların üzerinde, büyük kazanlarda çorba, geniş tavalarda zerde, pilav, kollarını sıvamış iki ahçı geniş bir sini içinde, baklama hamuru açıyor. Yedi mahallenin fakirinden zenginine kadar, kurulan meydan sinilerinin etrafında, oğlan evinin bütün hakçısı (gelen aday) olduğu halde dizilmişler,

güle oynaya şakalaşarak, yemeklerini yerken, dört davul, dört zurna alabildiğine coşmuştur. Bu hal insanın içine ılık, ılık akan tatlı bir heyecan verirdi ⁽³⁷⁾.

Yemekler yenmiş, herkes düğün alayındaki yerini almak üzere dağılmıştır. Kız evinde yalnız küçük çocuklar ve kadınlar kalmıştır. Konakta odalara telaş ve heyecanla girip çıkan kadınlar, acele, acele sağa sola koşuşan genç kızların, bu halinden artık gelinin hazırlandığı ve yola çıkacağı anlaşılıyordu.

O zamanın Ankara'sında gelin, faytonlarla değil, Tahtirevan denilen bir taht misali sallarla götürülürdü.

Tahtirevan, işlenmiş oymalı ağaçlardan yapılmıştır. Üzerinde kalın ve büyükçe dört kulbunda dört halkası bulunurdu. Bu halkalardan koşulan iki atın eğerlerine bağlanır, üstü ve yanları Halep topu kumaştan süslenir, koşulan atların boyunlarına çan ve ziller asılır, ayrıca çevreler (sim ve pullarla işlenmiş ipek ve yün karışımı kumaş) asılırdı. Bu suretle hazırlanan Tahtirevan kapıya yanaştırılır ve iki üç ayaklı merdiven kurularak gelinin binmesi sağlanırdı.

Gelin, işli harbalı entarisini giymiş beline hasır örgülü altın suyuna batmış gümüş kemerini takmış, yüzü varaklanmış, kahküller kulak hizasına kadar kesilmiş, saçları kılavan telleriyle kamçı örülmüş, başı taç yapılmış, tacın üzeri elmas çiçekler ve elmas gerdanlıkla çevrilmiş, akar su bilezikle donatılmış ve tacın üzerine gelin duvağı örtülmüş, olduğu halde koluna girmiş en yakın iki kız arkadaşının arasında, örülmüş kamçı tel kılavanların çıkarıldığı ahenkli hışırtı ile ağır ağır tahtirevana yaklaşır ve iki kız arkadaşının yardımı ile tahtirevandaki koltuğuna oturur. Ayrıca gelinin başına bu güzel giyinişini ve

(37) ERDOĞDU, Şeref, a.g.e. s.161-162.

görünüşünü kapatan büyükçe işlenmiş ipekli bir örtü örtülürdü.

Gelin tahtırevana çıkarken başına serpilten paraları, küçük çocukların birbirini ite kalka kapışmaları, atılan bir avuç yeme üşüşen kuşlar gibidir.

Annenin, kızının geçiminin iyi, ömrü boyunca mesut olması için aynaya su dökmesi adeti bu gün bile yaşamaktadır.

Gelin alayı artık harekete hazırdır. Düğün seymen alayının sıralanışı şöyledir:

Tahtırevanın önünde gelinin yükünü taşıyan, (yatak, yorgan, çeyiz sandığı) boyunlarında zil ve çanlar asılmış, eğer kaşlarına bayrak sokulmuş süslenmiş iki ila üç at, bunların arkasında yaya olan ellerinde kırılacak eşyalar, bürüncekler içinde sarılı olduğu halde çocukların sıraya girdiği görülür. Eğer kız okumuş ve kültürlü ise bir rahle üzerine Kur'anı Kerim konur ve üzeri bürüncekle örtülür.

Tahtırevanın arkasında iki etek üç etek kadife ve atlastan yapılmış, canfes, üzerleri sim, gümüş, geverse ve gümüş pullu ve sırma işlemeli Bindal entarileri giymiş ve bunların üzerine de renk, renk yollu ipek Bağdat çarlarını çarlanmış kadınlar, atlara binmişlerdir. Buna (Koşu) denilirdi. Daha sonra bu koşular faytonlarla yapılırdı⁽³⁸⁾.

Bunların arkasında davul zurna ve oğlan evinin zeybekleri bulunur. Zeybekler, davul zurnanın, coşturucu nağmelerine ayak uydurarak bıçakları ile seymen zeybeği oynayarak, pala ve kılıç şakırtıları, doh, doh naraları ve

(38) a.g.e. s.162-163.

ara sıra atılan silah sesleri birbirine karışarak, yolları dizilmiş seyircileri bir heyecan kasırgası içinde bıraktı (Bu dizilişe hak, alaya katılana da hakçı denilirdi).

Daha arkada atlı seymenler yer alırdı. Düğün seymen alayının önüne her mahallede ya kalın ip çekilir, ya da taşlarla yol kesilir ve bahşiş almadan yol açılmazdı. Bu arada açıkgöz bir çocuk gelinin yükü arasından kaptığı bir baş yastığını, doğruca güveye götürür ve gelinin yola çıktığını müjdelere, bahşişini alırdı.

Yapılan bu büyük zengin düğünlerine kasaba düğünü denirdi. Düğün, en az bir hafta devam eder, bu müddet için de pehlivan güreşleri tertip edilir, cirit oynanır ve geceleri de sin sin alayı tertip edilerek, böylece bir hafta davul zurna durmadan çalardı.

1.10) Zamah (Akşam Düğün Yemeği)

Perşembe günü akşamı düğün yemeği verilir ki ekseriya bu yemekte oğlan ve kız evinin yakın akrabaları ve çok yakın komşuları davet edilir. Zamah yemeğinde sofra veya masa olarak kullanılan kutru en az iki üç metre boyunda olan yuvarlak meydan sinileri olurdu. Yuvarlak daire şeklinde olan bu sofra tahtasının etrafına iskemleler dizilir. Yer geniş olursa bu sofralardan iki üç tane konulurdu.

Zamah yemeğinde sırasıyla evvela yoğurtlu düğün çorbası, eğer mevsimi ise üzerine tahrin serperler. Çorbadan sonra Ankara Tavası gelir ki, bugün hala tadına doymadan yediğimiz tava o zamanın pişiricileri daha da usta olduğu için çok lezzetli olurdu. Tavadan sonra Halep dolması yanında zerdali hoşafı bulunur. Daha sonra bamya çorbası, bamyadan sonra zerde, pilav yenilir ve nihayet evde yapılmış baklava gelir. Birer lokma alındıktan sonra hoca duasını yapar. Amin denir, sofradan kalkılır. El leğenlerinde eller yıkanır ve nihayet kahveler içildikten sonra

güveyi de aralarında olduğu halde Yatsı Namazına giderler. Namazdan sonra Zamah Yemeğini yiyen misafirler, hoca, damadı kapıya kadar götürürler. Güveyi hepsinin elini öper. Hoca dua eder, güveyinin yakın arkadaşları sırtına yumrukle vururlar ve güveyi odasına koyarlar⁽³⁹⁾.

2) Unutulmaya Başlanan Eğlenceler

2.1) Esbap Yuma (Çamaşır Yıkama)

Eskiden çamaşır yıkamak Ankara kadını için çok sevdiği bir iş olmakla beraber, külfetinin ağırlığı yüzünden adeta yılgınlardı. Eskiden çamaşır yıkamak demek, evin bütün ağırlığı ile çeşme ve dereye gitmesi ve gelmesi idi ki düşünülürse, bunun kolay bir iş olmadığı anlaşılabacaktır. Evlerde su olmadığı için mutlaka ya çeşmeye yahut da çay veya dere kenarına gidilirdi ki ekseriya İncesu, Hatip Çayı, Gözönü idi. Çamaşıra hazırlık bir gün önceden başlar, sabah erkenden çamaşır heybesinin iki gözüne de kirli çamaşır doldurulur, kazan kocası ve çamaşır tokacı heybeye sokulur. Kazan da buraya asılırdı. Çaprazlama atılan ikinci heybeye yakacak odun ve tezek ayrıca o gün orada yenecek yiğinti konur, küçük çocuklar (bebeler) eşeğin üzerine oturtulur, sabah ezanı ile beraber yola çıkılırdı.

Ekseriya İncesu Deresi ve bir mesir olan Hatip Çayı kenarına ocaklar kurulur, çamaşır umumiyetle kille yıkanır, tokaçla dövülür ve kardan beyaz bir çamaşır çalı çırpıya asılarak kurutulurdu. Çamaşırın arkasına konan su ile bebeler yıkanırdı, çok iyi hatırlıyorum bir defasında İncesu'ya çamaşıra gittiğimizde dere buz tutmuştu, buz kırılarak çamaşır gene de yıkanmış ve eve dönülmüştü.

Hiç şüphe yok ki hepsi de cennetlik insanlardı, ruhları şadolsun.

(39) a.g.e. s.164.

Çamaşırın renklisi ayrı kazanda, beyazı ayrı kazan-
da kaynatılır, kaynayan ve kiri kabaran çamaşırlar, kazan
kocası denilen kalın bir sopa ile bir, bir alınır ve çama-
şır kili (bir nevi yeşil renkli killi toprak) tekrar kaza-
na konur, kaynatılır, esbab kocası ile alınan çamaşırlar,
temiz bir taş üzerinde tokaçla dövülür. Derenin temiz su-
yunda durulanır, tekrar dövülür, çalı ve ağaçlara asıla-
rak kurutulur. Öğle yemeği, mevsim yazsa, patlıcanı ateş-
te közleyerek, (pişirerek) yanına bulgur pilavı ve ayran
yapılır, türlü yemişler yenir ve ikindi vaktinden evvel
evlere dönülürdü⁽⁴⁰⁾.

B) ANKARA KADIN SEYİRLİK OYUNLARI

1) Hortlak Oyunu

Oyuncu kızın sırtına yastık bağlanarak hörgüç yapı-
lır. İncecik açılmış bir hamur yüzüne yapıştırılır ve göz-
lerine ve burnuna gelen yerleri delinir. Kızı beyaz çar-
şafa sarıp bağladıktan sonra bir kilimin üzerine yatırır-
lar. Dört kişi kilimi uçlarından tutup oyunun oynanacağı
odanın ortasına bırakır. Kız "ben hortladım" diyerek yat-
tığı yerden doğrulur. Seyirciler de "Öte dünyada neler
var?" diye sorarlar. Kız anlatmaya başlar:

- "Demir topuz var. Hani anam babam beni okutmadı-
lar ya, ben onlardan intikam alacağım. Azrail tokmak vur-
du gözlerim oyuldu, başık yarıldı. Haram yemişler, anam
harama bakmış. Benden sual ettiler, ben de şimdi hortla-
dım".

Kız seyircilerin üzerine yürüyüp sarılmaya çalışır,
onlar da kaçarlar. Oyun bittikten sonra çocuklar korkma-
sın diye kız yıkanır, giyinir ve seyircilerin arasına otu-
rur⁽⁴¹⁾.

(40) a.g.e. s.165-166

(41) Yurt Ansiklopedisi a.g.e. s.691.

2) Topal Oyunu

Düğünlerde, kadınlar arasında oynanır. Oyuncu kadın entarisini beline sokar ve iki büküm olarak topal taklidi yapar. Seyirciler arasında topal varsa oyun oynanmaz. Seyirci kadınlar tef çalıp aşağıdaki türküyü söyleyerek eşlik ederler:

Evleri çukurmola
 Çufalar dokurmola
 Mahallede düğün var
 Bizi de okurmola
 Bekçi duymasın
 Köpek ürkmesin
 Oynamam emme
 Hatirlik için
 Çalkala topalım çalkala
 Irgala topalım ırgala
 Ih, ih, ih, ih, ih

3) Tosbağa Oyunu

Kınagecesinde, kadınlar arasında oynanır. Oyuncular elleri ve dizleri üzerinde ileri geri giderek birbirleriyle toslaşırlar.

4) Deli Kızın Kocaya Gitmesi Oyunu

Üç kişilik bir oyundur. Oyunun kişileri ana, deli kız ve hocadır. Kız hem deli hem topaldır. Oyun şöyle gelişir:

Ana (kızına) - Hadi kızım ben seni önden hocaya götürüyüm.

Kız - Ana ben hocaya gitmem, kocaya giderim.

Ana kızını zorla hocaya götürür, hocanın önüne oturtur.

Hoca - Kızım Elif de!

Kız - Elif, der sonra parmağını hocanın burnuna dırter.

Hoca - Kızım be de!

Kız - Bee! der, sonra hocanın gözüne parmağını sokar.

Böyle gülücüklerle süren oyunu izleyenler gülerler⁽⁴³⁾

5) Kız Satma Oyunu

Üç kişiyle oynanır: Ana, kız ve kaynana. Ana ve kaynana parmaklarını karalarlar. Oyun şöyle gelişir:

Ana - Ah benim bir kızım var, pek güzel iş işler. Babası fıkara da satacak. Dosta gidecek kız. Senin oğluna münasip gördüm, uyarına vereceğim, pek işçimen, pek işgüzar.

Kaynana - Ne bileyim, ya beni döverse.

Ana - Kızım pek iyi, kızıoğlan kız. Eğer altı aylık gebe çıkmazsa mal benim.

Kaynana - Allah yazdı besbelli, alayım bari.

Ana (kızına) - Bak kızım, benim anam var dime, benim babam var dime; anan da bu, baban da bu, der kaynanaya teslim eder. Bırakıp çıkar sahnedan.

Kız - Ben seni istemem, ben koca isterim.

Kaynana - A kızım daha bugün geldin, vih! Akşam olsun bakalım!

Kız - Ben seni istemem, ben koca isterim! diye bağırmaya devam eder ve kavgaya tutuşurlar.

Yöredeki öteki seyirlik oyunların başlıcaları da şunlardır: Bağ Belleme, Elekçi Oyunu, Köy Sarma Oyunu, Natır, Sarmısakçı Dayı⁽⁴⁴⁾.

C) ÇOCUK EĞLENCELERİ (OYUNLARI)

Ankara'da çocuklar tarafından oynanan çok çeşitli eğlencelik oyunlar vardır. Bunlar gelenek halinde kimisi

(43) a.g.e. s.691.

unutularak, kimisine yenileri eklenerek, günümüze kadar gelmişlerdir. Çocuk oyunları sadece bir eğlenme aracı olmayıp, çocuğa gelecek yaşantısında gerekli her türlü bilgi ve becerileri kazandırmada hazırlık niteliği taşıyan, geliştirici eğlencelerdir.

1) Saklambaç Oyunu

Sorgun Köyü'nde ve genellikle yayla zamanı ya da güzün harman kalkınca oynanır. Beş on çocuk bir araya gelerek "mınımayacaklarına" (oyunbozanlık yapmayacaklarına) söz verirler. Ebe olacak kişiyi seçmek için işaret parmaklarını en iyi tekerleme bilen çocuğun dizine koyarlar. Tekerlemenin her hecesi bir parmağa söylenir. Tekerleme kimin elinde biterse, o ebe olarak gözlerini kapar, diğerleri saklanır. Ebenin bulduğu çocuk "dayla" denen ve oyunun başlangıç yeri olan taşa tükürür. Ebe saklananları ararken biri gelip daylaya tükürebilirse aynı çocuk tekrar ebe olur. Eğer, ebe herkesi bulursa taşa en son tüküren ebe olur⁽⁴⁴⁾.

2) Kukalı Saklambaç Oyunu

Kukalı saklambaçta önce yere bir daire çizilir. Bu dairenin ortasına bir top, içi boş bir kutu ya da bir teneke konur. Ortaya konan bu boş kutu ya da tenekeye Kuka denir. Oyunculardan bir çocuk kukayı alıp uzağa atar. Ebe kukayı yerine getirinceye kadar diğer çocuklar saklanır. Sonra saklanan çocukları aramak için ebe kukadan ayrılır. Bu sırada saklanan çocuklardan biri çıkıp, kukayı tekrar adar. Ara yerde sobelenmiş çocuklar varsa onlar da yeniden saklanır. Ebe kukayı yerine getirir ve gördüğü çocukları sobeler. Oyundaki bütün çocukları sobelerse ebelikten kurtulur. Sonra başka bir çocuk ebe seçilir.

(44) a.g.e. s.692.

3) Körebe Oyunu

Ebe olan çocuğun gözleri bir mendil ya da bezle ba lanır. Ebe önceden kararlaştırılan bir sayıya kadar sayar. Bu sayı bitimine kadar çocuklar ka ı ırlar. Ebe gözleri kapalı olarak ve ellerini uzatmak suretiyle çocuklardan birini yakalamaya çalışır. Diğer  ocuklar yerlerinden k pırdamazlar ve ses çıkaramazlar. Ebe hangi çocuğu yakalayıp tanır sa bu yakaladığı  ocuk ebe olur. Kendisi ebelikten kurtulur.

Bu oyun günümüzde halen oynanmaktadır.

4) Esir Almaca

Esir almaca bir askerlik ve savaş oyunudur. Oynayacak olan çocuklar iki gruba ayrılırlar. Karşı karşıya geçerler. İki grup aralarına çoğu kez yirmi ile kırk metre kadar aralık koyarlar. Oyun alanının sınırları belli edilir. Karşı taraftan bir oyuncu diğer tarafın sınırını geçer. Düşman olan tarafın belirli bir yerine örneğin; bir ta a, a aca dokunmak ister. Ta a dokunduktan sonra kendi tarafına geçecektir. Düşman tarafından bir oyuncu ko up onu yakalamak ister. Yakalayabilirse esir almış olur. Kim esir olarak yakalanırsa oyundan çıkmış sayılır. Sonra diğer taraftan bir oyuncu bu tarafın ta ına ya da herhangi bir yerine dokunmak ister. Bu kere de karşı taraf onu kovalar. Oyun böyle devam eder. Hangi tarafın oyuncularını daha çabuk esir edilirse o takım oyunu kaybetmiş olur⁽⁴⁵⁾.

(45) EVL YAO LU, Yrd.Doç.Dr.Sait, BAYKURT  erif, Türk Halk Bilimi, Ankara 1987. s.184-187.

M1

140-160° 63 90° 90 63 140-160 140-160° 63 90°

A_4 P A_4 A_4 P A_4 A_4 P A_4

(D5) D (D2) (D5) (D2) D (D5) D (D2)

D5 D3

$1\frac{1}{2}$

M1

(C)

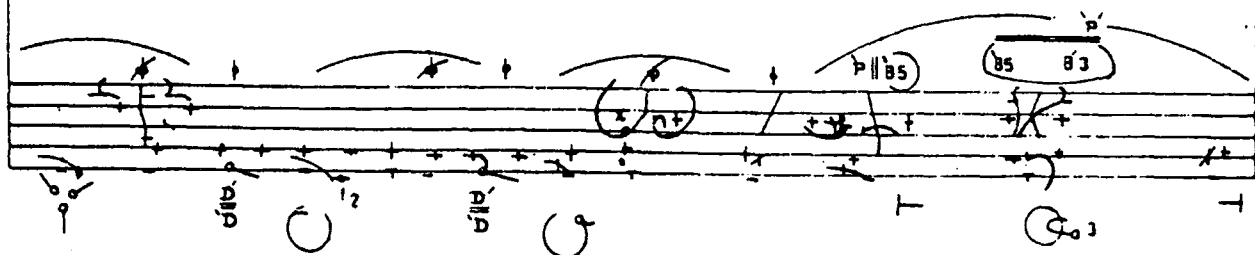
P A_4 P A_4 P A_4 P A_4 P A_4

D $1\frac{1}{2}$ D $1\frac{1}{2}$ D $1\frac{1}{2}$ D $1\frac{1}{2}$ D $1\frac{1}{2}$

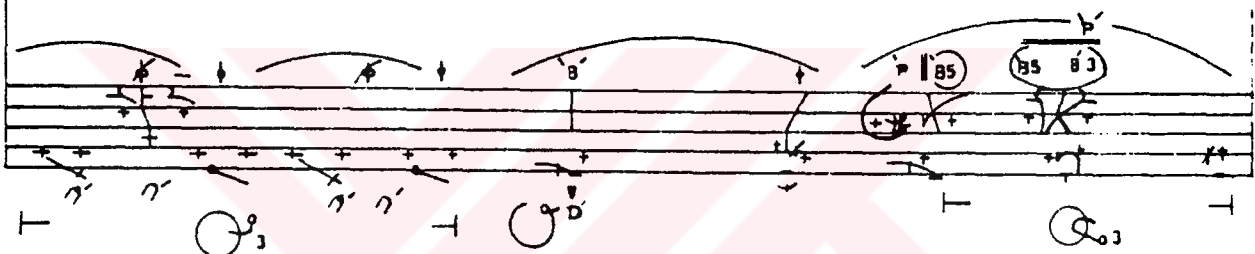
M2

D I

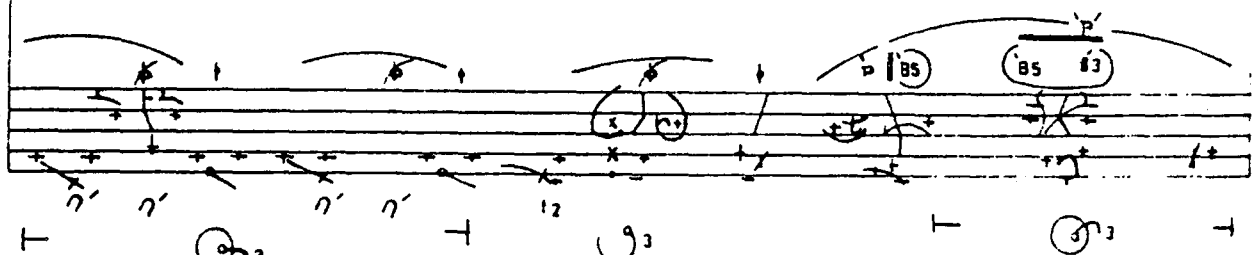
D I

M1

D II

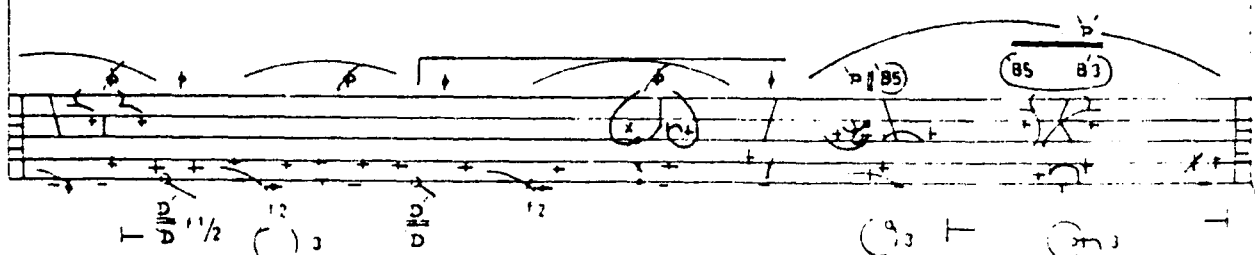

M1

C

QYUN

M2

① I

M2

① II

M1

① II

Handwritten musical score for 'The Rose Tree'. The score is written on three staves. The top staff is a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The middle staff is a bass clef with a key signature of one flat (B-flat). The bottom staff is a bass clef with a key signature of one flat (B-flat). The music is in 2/4 time. The melody is in the treble staff, and the accompaniment is in the bass staff. The score includes various musical notations such as notes, rests, accidentals, and dynamic markings. There are also some handwritten annotations and corrections.

The musical score for 'The Rose Tree' is presented on two staves. The top staff is a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 2/4 time signature. It contains a melody of eighth and sixteenth notes, with a repeat sign at the end. The bottom staff is a bass clef with a key signature of one flat and a 2/4 time signature. It contains a bass line with various chords and notes, including a double bar line and a repeat sign. The score is written in a simple, hand-drawn style.

Handwritten musical score for "Son" by Schubert. The score is written on two staves. The top staff is in treble clef and contains a melody of eighth and sixteenth notes. The bottom staff is in bass clef and contains a bass line. The title "SON" is written above the bass staff. The key signature is one flat (B-flat) and the time signature is 3/4. The score is handwritten and includes a final double bar line.

HÜDAYDA OYUNU MÜZİK NOTASI VE HAREKET NOTASYONU

Handwritten musical score for the song "The Rose Tree". The score is written on two staves. The top staff uses a treble clef and contains the melody, which includes several triplet markings (indicated by a '3' in a circle) and a final double bar line. The bottom staff uses a bass clef and contains the accompaniment, featuring a long, sweeping slur across the first two measures and a box containing the number '16' in the third measure. The handwriting is in ink on aged, slightly yellowed paper.

6 II. 6 IV..

6 V. 6 VI.

6 VII. VII.

6 IX. 6 [7] [3]

— p_o

M3

1-16

A' Serbest

3

3

B

1-16

15

3

16

M4

1-16

5

1

3

1/2 core

D

OYUN

M6

SEÇME

32 Sayı

32

op

12

16

20

32 (veya 32)

32

24

28

32

32 (veya 32)

32

32

32

32

32

32

M5

Handwritten musical notation on a grand staff. The upper staff contains a melody with eighth and sixteenth notes. The lower staff contains a bass line with notes and rests. Fingerings are indicated by numbers in boxes: 38, 39, 40, and 1-12. A circled number 6 is also present. A large red watermark is visible across the page.

Handwritten musical notation on a grand staff. The upper staff contains a melody with eighth and sixteenth notes. The lower staff contains a bass line with notes and rests. Fingerings are indicated by numbers in boxes: 9 and 12. A large red watermark is visible across the page.

Handwritten musical notation on a grand staff. The upper staff contains a melody with eighth and sixteenth notes. The lower staff contains a bass line with notes and rests. Fingerings are indicated by numbers in boxes: 1, 2, and 1-10. A large red watermark is visible across the page.

Handwritten musical notation on a grand staff. The upper staff contains a melody with eighth and sixteenth notes. The lower staff contains a bass line with notes and rests. Fingerings are indicated by numbers in boxes: 9, 10, and 1-8. A large red watermark is visible across the page.

M3

① OYUN

① ②

③ ④

⑤ ⑥

⑦ ⑧

⑨ ⑩

⑪ ⑫

⑬ ⑭

⑮ ⑯

⑰ ⑱

⑲ ⑳

㉑ ㉒

㉓ ㉔

㉕ ㉖

㉗ ㉘

㉙ ㉚

㉛ ㉜

㉝ ㉞

㉟ ㊱

㊲ ㊳

㊴ ㊵

㊶ ㊷

㊸ ㊹

㊺ ㊻

㊼ ㊽

㊾ ㊿

① ②

③ ④

⑤ ⑥

⑦ ⑧

⑨ ⑩

⑪ ⑫

⑬ ⑭

⑮ ⑯

⑰ ⑱

⑲ ⑳

㉑ ㉒

㉓ ㉔

㉕ ㉖

㉗ ㉘

㉙ ㉚

㉛ ㉜

㉝ ㉞

㉟ ㊱

㊲ ㊳

㊴ ㊵

㊶ ㊷

㊸ ㊹

㊺ ㊻

㊼ ㊽

㊾ ㊿

① ②

③ ④

⑤ ⑥

⑦ ⑧

⑨ ⑩

⑪ ⑫

⑬ ⑭

⑮ ⑯

⑰ ⑱

⑲ ⑳

㉑ ㉒

㉓ ㉔

㉕ ㉖

㉗ ㉘

㉙ ㉚

㉛ ㉜

㉝ ㉞

㉟ ㊱

㊲ ㊳

㊴ ㊵

㊶ ㊷

㊸ ㊹

㊺ ㊻

㊼ ㊽

㊾ ㊿

① ②

③ ④

⑤ ⑥

⑦ ⑧

⑨ ⑩

⑪ ⑫

⑬ ⑭

⑮ ⑯

⑰ ⑱

⑲ ⑳

㉑ ㉒

㉓ ㉔

㉕ ㉖

㉗ ㉘

㉙ ㉚

㉛ ㉜

㉝ ㉞

㉟ ㊱

㊲ ㊳

㊴ ㊵

㊶ ㊷

㊸ ㊹

㊺ ㊻

㊼ ㊽

㊾ ㊿

M4

① ②

③ ④

⑤ ⑥

⑦ ⑧

⑨ ⑩

⑪ ⑫

⑬ ⑭

⑮ ⑯

⑰ ⑱

⑲ ⑳

㉑ ㉒

㉓ ㉔

㉕ ㉖

㉗ ㉘

㉙ ㉚

㉛ ㉜

㉝ ㉞

㉟ ㊱

㊲ ㊳

㊴ ㊵

㊶ ㊷

㊸ ㊹

㊺ ㊻

㊼ ㊽

㊾ ㊿

6 vii

6 ix.

6 i.

6 xi.

M6

6 ii.

(E) SEKNE

n n' g g

P (85)

n n' p p

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first staff contains a melody of eighth and sixteenth notes. The second staff contains rests and dynamic markings: ϕ , ϕ , $p' // 85$, ϕ , p' , $p' // 85$, ϕ , p' . The third staff contains rhythmic notation: $+ \Delta \sim$, $\sim$, $\sim$, $+ \Delta \sim$, $\sim$. Below the staff, there are two sets of handwritten notes: $+ \phi \phi' (veya //) \mid - p'$ and $+ \phi \phi' (veya //) \mid - ob$.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first staff contains a melody of eighth and sixteenth notes. The second staff contains rests and dynamic markings: $p' // 85$, ϕ , p' , ϕ , ϕ , ϕ . The third staff contains rhythmic notation: $+ \Delta \sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$. Below the staff, there are two sets of handwritten notes: $+ \phi \phi' (veya //) \mid - p'$ and $+ \phi \phi' (veya //) \mid - ob$.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first staff contains a melody of eighth and sixteenth notes. The second staff contains rests and dynamic markings: ϕ , ϕ , ϕ , ϕ , ϕ , ϕ . The third staff contains rhythmic notation: $+ \Delta \sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$. Below the staff, there are two sets of handwritten notes: $+ \phi \phi' (veya //) \mid - p'$ and $+ \phi \phi' (veya //) \mid - ob$.

Handwritten musical notation on a five-line staff. The first staff contains a melody of eighth and sixteenth notes. The second staff contains rests and dynamic markings: ϕ , ϕ , ϕ , ϕ , ϕ , ϕ . The third staff contains rhythmic notation: $+ \Delta \sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$, $\sim$. Below the staff, there are two sets of handwritten notes: $+ \phi \phi' (veya //) \mid - p'$ and $+ \phi \phi' (veya //) \mid - ob$.

First system of a musical score. The upper staff contains a melody of eighth notes. The lower staff contains a bass line with a circled '13' and a measure with a bracketed figure labeled '16'. Fingering numbers 1, 2, 3, 4, 5 are written below the bass line.

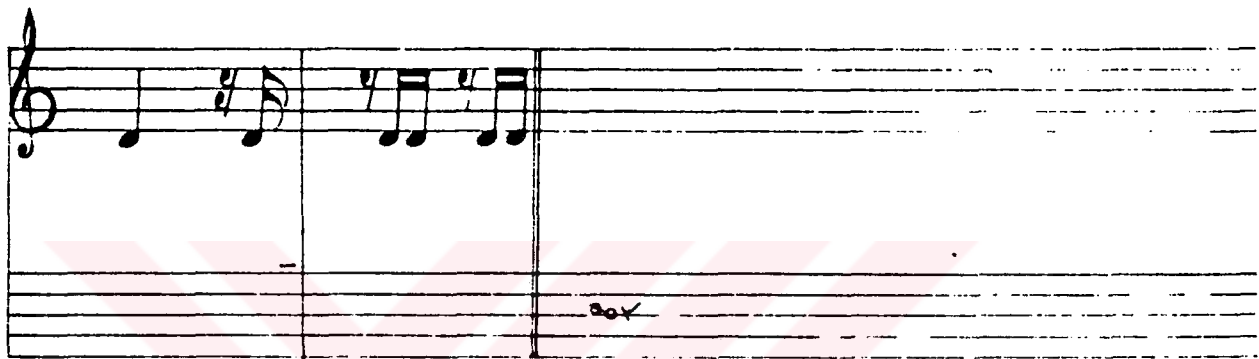
Second system of the musical score. The upper staff continues the melody. The lower staff has a measure with a bracketed figure labeled '15' and another measure with a bracketed figure labeled '16'. Fingering numbers 1, 2, 3, 4, 5 are written below the bass line.

Third system of the musical score, marked with a box containing 'v12'. The upper staff features a melody with slurs. The lower staff contains a bass line with slurs and a measure with a bracketed figure labeled '15'. Fingering numbers 1, 2, 3, 4, 5 are written below the bass line.

Fourth system of the musical score. The upper staff contains a melody with slurs and a measure with a bracketed figure labeled '16'. The lower staff contains a bass line with slurs and a measure with a bracketed figure labeled '16'. Fingering numbers 1, 2, 3, 4, 5 are written below the bass line.

— 20

— 20

Ya

3) ÇARŞAMBA OYUNU MÜZİK NOTASI VE HAREKET NOTASYONU

-oo- ,2 -oo- veya +oo+3, 3 oynanır.

M1

1 10

1-10

6

2

1-10 6 2

1-10

10

2

1-10 10 2 6

6

10

2

6 10 2

yaya

Handwritten musical notation for the first system. The treble staff contains a melodic line with eighth and sixteenth notes. The bass staff features a rhythmic accompaniment with chords and single notes. A measure marker '1-10' is present in the first measure of the bass staff. A circled '6' with a plus sign appears in the third measure. The system concludes with a double bar line.

Handwritten musical notation for the second system. The treble staff continues the melodic line. The bass staff has a similar accompaniment pattern. A measure marker '1-10' is located in the second measure of the bass staff. A circled '6' with a plus sign is in the fourth measure. The system ends with a double bar line.

Handwritten musical notation for the third system. The treble staff continues the melodic line. The bass staff features a rhythmic accompaniment. A measure marker '1-10' is present in the third measure of the bass staff. The system concludes with a double bar line.

Handwritten musical notation for the fourth system. The treble staff continues the melodic line. The bass staff has a rhythmic accompaniment. A circled '6' with a plus sign is in the first measure of the bass staff. A circled '45' with a plus sign is in the second measure. A circled '10' is in the fourth measure. The system ends with a double bar line.

[1-10] $\text{B } 30^\circ$

(B)

M2

(C)

[10] **[1-12]**

C^4

B

m

C^4

2

Oyun'a hazırlık

[12]

M1

OYUN

[1-6]

$\text{H3} + \text{A}^4 \text{ — } \text{A}^6$

A^4

A^6

(6)

2

m

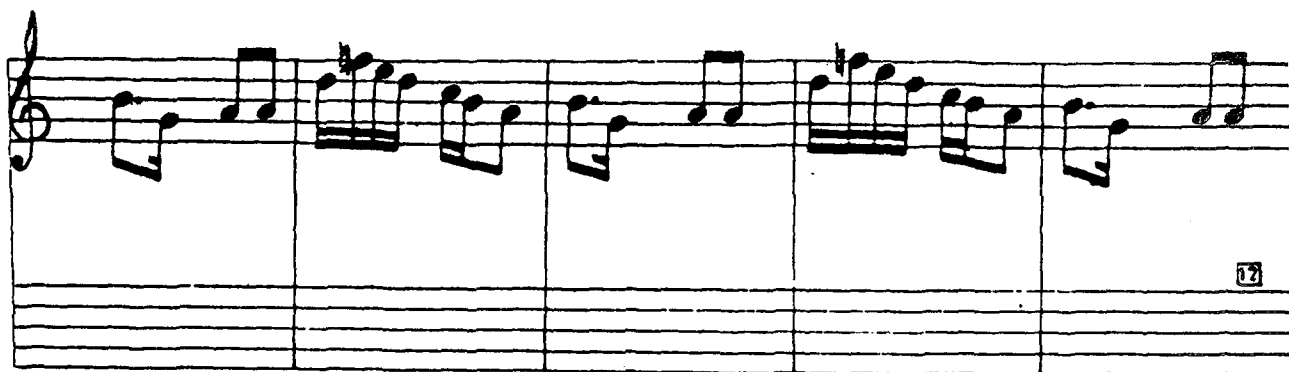
Handwritten musical notation for the first system. The treble staff shows a melody in 4/4 time with a key signature of one flat. The bass staff contains handwritten rhythmic notation: a half note, a quarter note, and a half note.

Handwritten musical notation for the second system. The treble staff continues the melody. The bass staff contains handwritten rhythmic notation: a half note, a quarter note, and a half note.

Handwritten musical notation for the third system. The treble staff continues the melody. The bass staff contains handwritten rhythmic notation: a half note, a quarter note, and a half note.

12

12

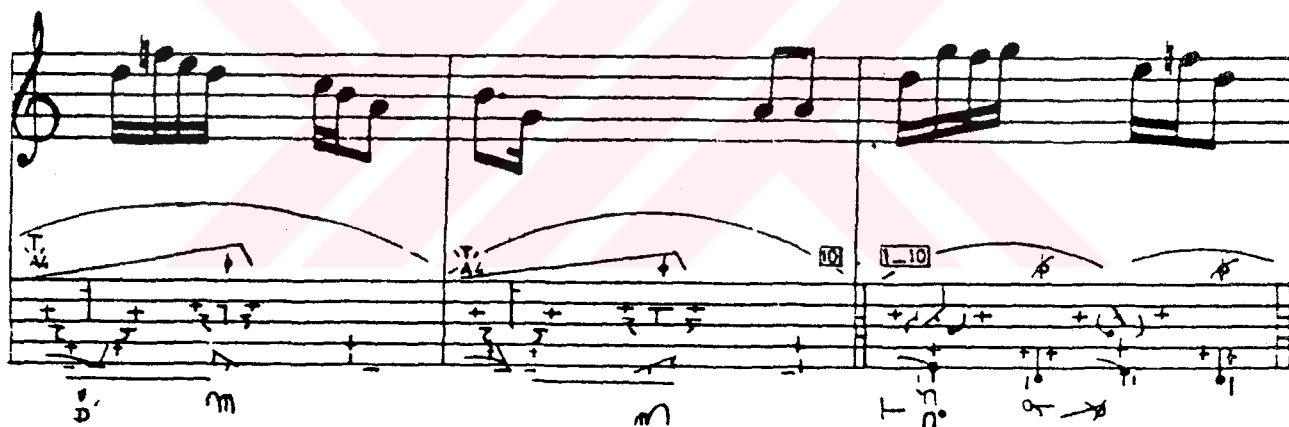

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

f - *o* - *+*

10

KOSMA
1-12

$\dot{n} \dot{d}$ $\dot{c} 2\frac{1}{2}$ $\dot{c} 2\frac{1}{2}$ $\dot{d}'$

5

$\dot{p} \dot{p}$ $\dot{p} \dot{p}$

M

FINAL 1-10

12 $\dot{d}'$ $\dot{d}'$ $\dot{d}'$

2

$\dot{d} \dot{p} \dot{p}$

10

Yaya

$\dot{p} \dot{p}$

SONUÇ

Ankara'nın geleneksel eğlencelerine ilişkin çalışmamız bugüne kadar ele alınmamış ender konulardandır. Genelde Orta Anadolu'nun kültür mirasını bünyesinde toplayan bu merkez şehrimiz, eğlenceleri açısından da diğer şehirlerimize nazaran üstünlük arz etmektedir.

Gelenek-görenek ve yaşama biçimiyle güçlü bir oyun ve eğlence potansiyeline sahip bu yöre kültür varlığını sanatsal duyarlılıkla günümüze dek taşımıştır. Yüzyıllar boyu folkloruyla iç içe yaşayan Ankara, bahse konu eğlenceler açısından sayılamayacak kadar çeşitlidir. Ne var ki, konuya ilişkin kaynakların çok az oluşu nedeniyle daha genişçe ele alınıp incelenememiştir.

Yapılan araştırmalarda Ankara'nın geleneksel eğlencelerinin, kadın ve erkek eğlenceleri olarak yaygın olduğu görülmüştür. Her ne kadar düşün sözcüğü doğrudan eğlenceyi yansıtmıyor ise de yapılan araştırmalarda buna ilişkin kavramların genelde eğlence amacına yönelik olduğu belirlenmiştir. Şu halde aynı şeyi halk oyunları için de söyleyebiliriz.

Bir yandan Türk halkının genelde örf ve adetlerini anlatan bu eğlenceler, aynı zamanda milli kültürümüzü de oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Ankara'nın geleneksel eğlenceleri şimdiye kadar bilimsel ciddi şekilde ele alınmamış, bu yüzden de buna ilişkin kültür unutulmaya yüz tutmuştur.

KAYNAKÇA

- 1) Ankara Seymen Oyunları ve Kıyafetleri, Kültür Bakanlığı, Ankara
- 2) AY, Yrd.Doç.Göktan, Folkloru Giriş, İstanbul, 1990.
- 3) ERDO DU,  eref, Ankara'm, Ankara
- 4) Gelişim Hachette, Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul, 1993.
- 5) GÜNGÖR, Prof.Erol, Kültür De i mesi ve Milliyetçilik, Ankara, 1988.
- 6) KARAMAN, Hayrettin, İslam Ansiklopedisi, Cilt 1, İstanbul, 1988.
- 7) KÖSEMİHAL, M.Ragıp, KARSEL, H.Suphi, Ankara
- 8) ÖGEL, Bahaddin, Türk Mitolojisi, Cilt 1, İstanbul 1971.
- 9) SİPAHİ, Cemil Demir, İ  Bankası Folklor Yayınları, Folklor Dizisi, Ankara.
- 10) YURT Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, Cilt 1, İstanbul, 1981.

G R  MELELER

- 1) BALABAN, Rifat, Ankara Radyosu (9.11.1993)
- 2) G LDA , Dr.Saadet, Ni anta ı (24.12.1993)
- 3) KALIPÇI, Bülent, Kızılay, Ankara (10.11.1993)
- 4) ATAMAN, Sadi Yaver, Erenköy, (Mayıs 1994)

ÖZGEÇMİŞ

1970 yılında İstanbul'da doğdu. İlkokulu Harbiye ilkokulunda bitirdikten sonra, sınavları kazanarak İ.T.Ü. T.M.Devlet Konservatuvarı Çalgı Eğitim Bölümüne girdi.

10 senelik eğitiminde Nida Tüfekçi ve Ferhan Erdem'den kemane dersleri aldı. 1991'de yüksek bölümden mezun oldu. Aynı yıl girdiği İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans eğitimini sürdürmektedir.

